

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

PEDER BUKH

GULDAGER- GÅRD

Tre søskendes kæbner

LOHSES FORLAG

GULDAGERGÅRD

Tre søskendeskæbner

PEDER BUKH

GULDAGERGÅRD

Tre søskendes kæbner

LOHSES FORLAG

Fredericia 1978

GULDAGERGÅRD

Tre søskendeskæbner

© Lohses Forlag

Omslag: Ældre foto af Guldagergård

Sat med Times og trykt hos

A/S Modersmålets Trykkeri, Haderslev

Printed in Denmark 1978

ISBN 87-564-0449-2

Indhold:

Død, krig, brand	7
Danefæ	16
Nutid og fortid	27
Årets og arbejdets gang	39
Bækken og havet	50
Stormflod	64
Børnene vokser til	75
Nye hjem – og nye børn	85
Dorthe flytter hjem	99

DØD, KRIG, BRAND

Tre børn var ene på en gård. Hvordan kunne det dog gå til? Jo, deres far og mor var døde – og endda også fem små søskende. Alle var døde af den sygdom, som dengang hed tæring, og som vi kalder tuberkulose. De vidste ikke, at den var smitsom.

»Dengang« var for over hundrede år siden, for det var i 1866, at den sidste af de syv døde. Det var mor. Mens hun var syg, havde en gammel pige, der hed Mette, passet hende og de tre børn. Hun var hos dem et års tid efter morens død; så døde hun også.

Da var det ældste af børnene 12 år. Det var en dreng, der hed Hans. De andre to var piger, Karen på 6 år og Dorthe på 3.

De havde ingen nær familie i den landsby, hvor de boede. Men naboer og venner havde de da, og de hjalp dem til at begynde med. De sørgede for, at børnene fik en formynder, der skulle bestemme over dem. Han hed Truels og var ejer af landsbyens største gård, »Abildgård«. Han var også borgmester – eller sogneforstander, som det kaldtes dengang – så han havde meget at passe og kunne ikke få tid til at tage sig ret meget af de forældreløse børn.

»Vi må have gården solgt,« sagde han til Hans. »Du kommer så ud at tjene på en anden gård. Du kan nok tjene til føde og klæder. Når du er blevet konfirmeret, kan du få så meget i løn, at du kan lægge penge til side. Måske kan du engang få dit eget.«

»Få mit eget – mener du en anden gård?«

»Ja – eller et husmandssted. Der er jo gæld på gården, ved du nok. Pigerne skal da også have lidt. Så der bliver ikke ret meget til dig.«

»Nej. Men hvad skal så pigerne – nu?«

»Det skal jeg nok tage mig af. Der bliver vel nogen, der vil tage dem.«

»Skal de så skilles?«

»Det kan godt ske. Der er vist ingen, der kan have dem begge to.«

»De skal ikke fra hinanden!« Hans blev varm og ivrig. »De kan ikke undvære hinanden. De skal blive sammen. Vi vil være sammen alle tre, og vi vil blive hjemme, hvor vi er. Det er vor gård.« Der kom trods op i Hans, og han var ved at snuble over ordene. »Det var fars – og før var det hans fars – og sådan langt tilbage. Vi vil beholde den. Den skal blive i vor slægt. Jeg skal nok arbejde rigtig hårdt – og spare. Men vi vil alle tre så gerne blive her og beholde gården.«

Truels rystede på hovedet og så fortrædelig ud. Men han lagde alligevel hånden på Hans' skulder, næsten som et kærtegn. Der var noget ved den dreng, han havde svært ved at modstå.

»Ja, I tre børn har da haft sorg nok, så man skulle nødig være med til at give jer mere,« mumlede han hen for sig.

– Det var, som om børnene var kommet til at holde mere af deres hjem, efter at far og mor var døde – og efter krigen. Det var kun to år siden, der var krig. Den by, de tre søskende boede i, lå et lille stykke syd for Ribe, så den hørte med til Sønderjylland, og sønderjyderne havde først og fremmest været med til at forsvare landet mod tyskerne. Da Dybbølskansen i april 1864 blev taget, nåede de tyske hærafdelinger helt til Ribe, og børnene havde set dem. Rygterne gik, at Sønderjylland ville komme til at høre til Tyskland.

Præsten og enkelte andre holdt en avis. Far gjorde det ikke, men en nabo, der hed Banned, kunne fortælle, hvad der stod i avisen.

»Vi bliver tyskere nu,« sagde han en dag. Hans hørte det, og det gav et sæt i ham. »Jeg vil ikke være det,« brød det ud af ham.

»Det bliver vi ikke spurgt om,« bemærkede far med lav stemme. Han var allerede syg dengang.

Hans huskede tydeligt den samtale og meget andet af det, der var blevet sagt, da krigen sluttede. Degnen havde fortalt børnene i skolen, at England ville sørge for, at tyskerne kun tog Holsten og højst nogle af de sydligste sogne af Sønderjylland, hvor beboerne var blevet tyske. »Det kan ikke gå så galt, at de tager hele Sønderjylland,« havde han sagt. Men det gik så galt. Og så gik det alligevel godt for den by, hvor de tre børn boede.

Da den danske hær var blevet helt besejret, forlangte Tyskland at få landet lige til Kongeåen, som jo løber nord for Ribe. Men i midten af Sønderjylland var der nogle landsbyer, som fra gammel tid tilhørte de danske konger som privat ejendom. Dem var Tyskland nødt til at have med; til gengæld fik Danmark lov til at beholde nogle sogne i den nordlige del af Sønderjylland syd for Kolding og omkring Ribe.

Den glæde, det var, kunne Hans ikke glemme, og krigen kunne han heller ikke få ud af sine tanker. – Der var noget i forbindelse med den, som de tre børn tit snakkede om, da de var blevet alene. Far og mor havde fortalt dem, at den gamle Mette flere måneder før krigen kom, havde »set lys for den«, som de sagde. Når hun var hos dem for at hjælpe, havde hun flere gange stået i stuen og set ud ad et vindue, der vendte mod nord, og så havde hun peget og sagt til mor: »Kan du se det lys der?« Nej, mor kunne ikke se noget. »Kan du da ikke se det klare lys? Det står på den lille høj der tæt ved gården. Det betyder krig og brand,« sagde hun med en mærkelig højtidelig, hviskende stemme.

En anden gang, da hun også påstod, at hun kunne se

lyset, forskrækkede hun mor endnu mere ved at sige: »Se nu, der er mere; der er en, der graver. Der er en mand, der står og graver,« blev hun ved med at sige med den mærkelige stemme. Mor kunne ingenting se, og hun troede ikke, der var noget at se, hverken lys eller mand. Men det var alligevel så uhyggelig med Mettes »forvarsler«, som hun kaldte dem.

Da så krigen kom, triumferede Mette: »Sagde jeg det ikke nok!« Det var næsten, som hun havde ønsket det, hvad hun slet ikke havde. Krigen var en gruelig ulykke, som alle sørgede over. Der var unge karle med fra den by – vi vil kalde den Vidersted – hvor de tre børn boede; og der var tre, der faldt. Glæden over, at grænsen kom til at gå syd for byen, kunne for de voksne ikke opveje sorgen over de faldne og over, at den allerstørste del af Sønderjylland nu skulle høre til Tyskland, selv om der var nogle, der snakkede om, at i Tyskland fik de mere for studene. Ja, der var enkelte, der solgte deres gårde og flyttede syd for den nye grænse af den grund. Børnenes far og mor ringeagtede de folk, der gjorde det; og når Hans så afgjort afviste Truels' forslag om at sælge gården, skyldtes det blandt andet, hvad han havde hørt under og efter krigen om at værne og bevare den danske jord. Det kunne dren-gen godt forstå.

Der var ellers meget, som Hans ikke forstod, men nu skulle til at sætte sig ind i. Der kom regninger og opkrævninger til ham af mange slags, og han skulle klare renter og afdrag på den gæld, der var på gården. Han fik mange betænkeligheder: Kunne han skaffe sig indtægter, så han kunne klare den slags? Kunne han finde ud af, og kunne han overkomme at passe kreaturerne og marken?

Det var ikke blot Truels, der mente, det var umuligt for børnene at klare sig alene. Også naboerne advarede dem mod at forsøge. »Du kan ikke overkomme arbejdet, og du

har ikke råd til at holde en karl eller betale en daglejer,« sagde mændene. »Karen på seks år kan da ikke lave mad,« sagde konerne.

Børnene drøftede sagen med hinanden. »Vi vil ikke herfra,« sagde Karen smågrædende.

»Ja, men kan du da lave mad?« Hans smilede til hende. Hun plejede mest at gå og hjælpe ham med kørerne. Det ville hun helst. »Du er jo min kopasser, der skal se efter kørerne, når jeg er i skole. Og du skal til at gå i skole næste år. Det er da godt, vi ikke skal i skole samme dag, men kan skiftes til det.«

»Vi kan bare hjælpe hinanden med det hele,« foreslog Karen. Og det blev de let enige om.

Det var forår, og om sommeren gik de store børn i Vidersted ikke i skole. Hans gik en tur ud over markerne. Lærkerne sang. Han stod stille og lyttede. Vi-vit, vi-vit! lød det tæt ved. Nå, viben var nok også kommet. Hans blev bevæget. Jo, her på disse flade marker og brede marskenge, hvor intet spærrede for udsynet, hvor havet skimtedes i vest, og dets enstonige bølgeskulp svagt nåede hans ører, her hørte han hjemme. Her ville han leve.

De fenner, enge og småmarker, der hørte til gården, lå spredt rundt om. Men han vidste nøje, hvor de var. De havde navn allesammen. De blev næsten levende for ham, så han gik og nævnte deres navne og snakkede med dem. Han syntes, de talte til ham og bad ham beholde dem. Han syntes, han kunne mærke, at hans forfædre havde ejet og passet denne jord, og han følte pligt til at fortsætte deres arbejde. Grænsen var sat, så disse marker blev ved at være danske. Så skulle alle, der ejede dem, ja alle, der ejede marker, vogte dem og dyrke dem godt, så Danmark kunne blive et frugtbart og godt land. Han ville gøre, hvad han kunne, og han ville ikke sælge gården.

Sommeren gik. Truels og naboerne hjalp med gode råd

og gav en hånd med ved arbejdet. Der blev sået, og der blev høstet. Kørerne blev passet og malket.

Også brændsel til vinteren blev bjerget. Børnene fik fat i lidt træ og fyrregrene til optænding og ellers tørv eller »klyner«, som de kaldtes i de egne. Desværre var de ikke helt tørre, så det var svært for Karen at holde ilden ved lige i komfuret. Det røg mere end brændte. Gryderne og panden sodede til, og soden satte sig også i skorstenen. Der var ingen af børnene, der tænkte på, at det kunne være farligt, fordi der kunne gå ild i soden.

En dag lige før jul var ilden i komfuret ved at gå ud for Karen. Hun lagde en bunke fyrregrene oven på tørvene, der bare lå og ulmede. Det bevirkede, at røgen slog kraftigt ud af komfuret og fyldte køkkenet, så Karen var ved at kvæles. Hun løb ud i stalden for at vente på, at tørvelgøderne fængede i grenene. I stalden var der lunt og godt at være. Hans var i færd med at fodre, Karen så til og glemte rent komfuret. Pludselig fangedes deres opmærksomhed af en høj knitren, som kom fra køkkenet, der lå i samme længe som stalden. Hans sprang ud på gårdspladsen og så, at røg og flammer væltede op af skorstenen.

»Det brænder, det brænder! Der er gået ild i soden. Karen og Dorthe, kom herud!« råbte han. Begge pigerne var i stalden og kom styrtende ud. »Bliv her!« kommanderede Hans og løb ind i køkkenet, hvor ilden fra de tørre grene flammede op og hørtes som en buldren i skorstenen. Han greb en spand vand og hældte over ilden i komfuret, men røg og flammer slog derved kun endnu mere ud i rummet, og i skorstenen tog ilden ekstra fat.

»Hvad skal vi dog gøre?« jamrede pigerne højt udenfor.

»Løb efter hjælp hos naboerne,« kommanderede Hans. Pigerne løb hver til sin side.

Hans sprang ind i huset for at redde, hvad han kunne. Først greb han skufferne, hvor de vigtigste papirer, gamle

billeder og lignende lå. Da han var kommet ud med dette og vendte sig om mod huset, så han, hvordan luerne allerede slog op gennem stråtaget, og hans tanker strejfede gamle Mettes »syn«. Men der var ingen tid til overvejelser. Nu gjaldt det kreaturerne, da stalden jo fandtes i samme længe som køkken og stuer. Naboerne kom til og tog straks fat på at få dyrene ud. Alle blev reddet; men det meste af indboet brændte. Hele gården blev luernes bytte i løbet af få timer.

Kreaturerne, fårene og et par svin løb forvildet omkring i nærheden af brandstedet. De to heste var helt ude af syne. Men mændene fik alle dyrene indfanget og staldet ind på en gård, hvor ejeren havde solgt besætningen, efterhånden som han trængte til penge. Desværre lå gården i en anden del af byen. Børnene kom til at bo hos naboen Banned i Søholm, hvor der var god plads i stuehuset. De blev der julen over og resten af vinteren.

De to pigebørn græd meget den første tid, men Banneds kone fik dem trøstet. Hun var rar, og de kendte hende godt. De var tit før løbet over for at snakke med hende. Nu var de ligesom på besøg hele vinteren, og især havde de det hyggeligt i julen. Flere i byen sendte gaver og goder til dem.

Hans græd ikke. Han gik stille omkring og hjalp til med arbejdet hos Banned, når han ikke var i skole eller optaget af at passe sine egne dyr på den fremmede gård. Den livlige dreng var blevet tavs. Han grublede over fremtiden. Her hos Banneds kunne de jo ikke blive. Så blev de vel nødt til at skilles? Og nu blev de vel nødt til at sælge jorden til en eller anden, som havde råd til at bygge gården op? Det havde han ikke selv.

Han gik hver dag om på brandtomten for at undersøge, om noget fra de gamle bygninger kunne bruges igen. Tømmeret duede ikke til ret meget, kunne han se; og det aller-

meste var da også brændt. Men nogle af murstenene kunne anvendes til vægge i et nyt hus, når de blev rensed for kalkpuds. Han lånte en egnet hammer hos en murer og tog fat på at rensede stenene og stable dem op. I det tidlige forår stod han hver aften ved det arbejde.

Truels snakkede han af og til med. Den kloge gårdmand gik ud fra, at spørgsmålet om salg af gården nu var afgjort. Der var jo egentlig ingen gård at sælge, kun jorden. En aften, da Hans stod og rensede sten, kom Truels forbi. Han standsede lidt, og mens de sammen stod og vurderede det, som ilden havde levnet, sagde han:

»Jeg har endnu ikke kunnet finde en køber til jorden.«

Den spinkle, opløbne, lidt duknakkede dreng så forskrækket på ham. Øjnene var udtryksfulde; de lyse øjenbryn sad højt; nu blev de trukket op og bevæget lidt. Det smalle ansigt var ikke netop kønt, men godhed og uskyld lyste ud af det.

»Jeg vil beholde jorden,« sagde han og så ned.

»Beholde jorden!« Truels' stemme blev hård af ærgrelse. Han var en retsindig mand, men han havde ikke tid og tålmodighed til at beskæftige sig ret meget med dette spørgsmål eller med de tre børn, som jo i grunden ikke kom ham ved. Og han var slet ikke villig til at rette sig efter en drengs nykker. Den sag skulle nu have en ende, og den skulle først og fremmest ordnes på en økonomisk forsvarlig måde.

»Du kan jo ikke beholde jorden, uden at gården bliver bygget op, og det kan du ikke magte. Og selv om du kunne – ved lån – blev gården alt for dyr for dig. Du kan ikke forrente så stor en sum. Det må du da kunne forstå.« – Truels brugte forretningsmæssige ord og talte med hård stemme.

Hans svarede ikke. Han stod bare og stirrede åndsfraværende på de forkullede stolper og sammensunkne mure.

»Og hvem vil du få til at hjælpe dig med at bygge?« fortsatte Truels. »Der er ingen håndværkere, der bryder sig om at tage sig et arbejde på, som de ikke er sikre på at få betaling for. De vil endda helst have pengene, så snart arbejdet er færdigt – om ikke før. Kan de få den sikkerhed af en dreng på 12–13 år? Jeg bryder mig da for resten heller ikke om at have med noget at gøre, der ikke er økonomisk bundt i.«

Sogneforstanderen havde snakket sig helt ophidset. Hans tav stadig; han vidste ikke, hvad han skulle sige.

»Der kan du se!« Truels tog igen fat på sine overtalelser. »Du har ikke noget at svare. Du må lade mig råde. Du har ingen andre at holde dig til, ingen der kan hjælpe dig.«

Det klarede på en gang op i drengens ansigt. Han vendte sig om mod sin formynder og så ham lige ind i øjnene.

»Jeg har da Gud,« sagde han lavmælt, men fast.

Truels studsede.

»Du er en underlig dreng,« sagde han og vendte sig bort fra ham. »Måske skulle du være præst? – Men gården kan da også sælges, efter at den er bygget op,« mumlede han nærmest for sig selv og gik sin vej.

Nogle uger efter kom der bud til Hans fra sognets præst. Han ønskede at få en samtale med drengen. De to var ikke ukendt med hinanden, for præsten havde flere gange været i de tre børns hjem i anledning af sygdom og begravelser. Denne sommer gik Hans til konfirmationsforberedelse, og det skete af og til, at præsten under undervisningen stillede spørgsmål til ham alene. Ja, det kunne ske, at det hiev til en lille samtale mellem de to. – Det var også hændt, at præsten og Truels havde snakket om de tre børn og i særdeleshed om Hans. Men det vidste han ikke noget om.

Hvad mon præsten ville tale med ham om? spurgte Hans sig selv. Det kunne han ikke gætte. Men han tog sit pæne tøj på og gik, så han kunne være ved præstegården til den tid, han var blevet bedt om at komme.

Han gik ikke ind, hvor konfirmanderne plejede at samles, men ringede på ved en anden dør, som førte ind i en forstue. En pige lukkede døren op og viste ham ind i studereværelset, hvor præsten sad. Han hilste venligt på drengen og gav sig i snak med ham om de tre børns vanskelige stilling. Han ville gerne tage sig af dem, sagde han, og ordne alt på bedste måde. Det havde han forstand på, lod han Hans vide. Pigerne kunne blive anbragt hos gode mennesker. Der var en og anden, der havde ymtet noget om at tage dem.

Hans lyttede meget opmærksomt til præsten. Pigerne anbragt? Hvad betød ymtet? Men nu kom præsten til ham selv:

Han ville ikke undlade at lade Hans vide, at han fandt sin konfirmand opvakt og dygtig, hvilket tydede på, at han havde et godt nemme, så han ville være i stand til at

gennemføre et studium, der kunne muliggøre en studentereksamen og måske endda den vanskelige teologiske embedseksamen. Endvidere lod præsten drengen forstå – i et svært sprog og med mange omsvøb – at han havde hørt tale om hans gudsfrygt og fromhed, noget der glædede præsten overordentligt. Sidst havde sogneforstanderen talt om det, og han havde endvidere tilbudt, at han sammen med Benned i Søholm og naboerne Søren og Jakob og måske andre – præsten ville ikke selv holde sig tilbage – ville kautionere for et lån, så han kunne læse og måske blive præst.

Hans hørte høfligt og meget forundret på den lange udredning. Men under den vågnede en uvilje i ham, der blev til mistænksomhed og stædighed, da Truels blev nævnt. Han vidste, at Truels let kunne låne ham de penge, han skulle bruge at læse for. Ja, han kunne låne ham de penge, der skulle til for at bygge gården op og forrente gælden de første år. Truels havde som ældste søn overtaget sin fars gård omtrent gældfri. En bror, der hed Jannik, var kommet i træskolære og var nu træskomand et sted øst for Ribe. »Abildgård« var jo den største gård i sognet, og alle vidste, at Truels var den rigeste mand. Han var kendt for at passe godt på sine penge og hverken låne dem ud eller give dem væk, så Hans ventede ikke økonomisk hjælp fra ham. Han ville også helst klare sig selv. Og han ville bestemme selv. Truels skulle ikke lokke eller liste ham til at sælge gården.

Alt dette fór gennem drengens hoved, mens præsten talte. Men han sagde ikke noget; han vidste ikke, hvad han skulle svare den rare præst. Han måtte først tænke over alt det nye.

Det bad præsten ham netop om: at overveje sagen nøje og skønne på det gode tilbud, som her blev givet ham. Det var meget smukt, sagde han, at Hans forsøgte at beholde

sin fars gård. Men nu var den jo egentlig væk. Han måtte ikke være stædig og holde for stejlt på noget, som var umuligt. Hans formynder var ikke tilfreds med denne støjhed. Han havde sagt til ham, præsten, at planen om at beholde gården vidnede om en barnagtig ufornuft. Hans måtte da vide, at der ikke var nogen, der forstod den slags bedre end Truels.

Hans sad og ønskede, at samtalen var forbi. Han følte, at han var ved at blive ophidset. Nå – den rige gårdmand kaldte ham stædig og stejl! Hvorfor var han egentlig så ivrig for, at Hans skulle opgive at beholde jorden? Mon ikke han selv tænkte på at købe jorden og dyrke den sammen med sin egen uden at bygge gården op? Den plan skulle ikke lykkes!

Han så sig om i stuen, betragtede de fine møbler og malerierne på væggen. Aldrig havde han set så fin en stue – og alle de bøger, der dog var!

Præsten fulgte hans blik.

»Kunne du ikke have lyst til at bo i en præstegård og få sådan en fin stue og så mange bøger?« spurgte han.

»Jo-o!« Hans trak på svaret. »Men jeg vil hellere være, ligesom far var; og Karen, Dorthé og jeg vil gerne blive sammen og bo hjemme ved bækken – hvis vi bare kunne få gården bygget op.«

Præsten rystede opgivende på hovedet. Hans rejste sig, takkede pænt, sagde farvel og gik. –

Efter at Truels havde fået besked fra præsten om hans samtale med Hans, gav han drengen fred til at passe sit arbejde og tænkte over sin egen og pigernes stilling. Han måtte vel snart blive mør, tænkte Truels. Det ville ikke blive muligt for ham at få håndværkere til at gå i gang med byggeriet, før Truels gav tilladelse, og det var allerede så langt henne på sommeren, at det ville være vanskeligt at få bygningerne under tag, inden vinteren kom, selv om der

begyndtes med det samme. Hvad ville den stædige Hans så gøre? Børnene kunne da ikke ret godt blive ved at opholde sig hos Benneds.

Sådan tænkte Truels, men det gik helt anderledes, end han tænkte. Der skete noget, som hverken han eller nogen anden havde forestillet sig.

Der var både en murer og en tømrer i byen, som ønskede at få arbejdet med at bygge den brændte gård op. De snakkede med Truels om det, men blev afvist. De skulle ikke tage sig af den sag. Den skulle han nok ordne. Så gik håndværkerne til Benned og Hans, foreløbig med gode råd. Gården burde flyttes lidt længere fra bækken til et sted, der lå højere. For det var sket, at vandet under stormflod var trængt ind i både stuer og stald.

Det kunne Hans godt gå med til, selv om han var ked af at få gården til at ligge længere fra bækken, for den havde været børnenes bedste legeplads. Den var så bred og flød så roligt af sted mod havet, at de kunne sejle på den om sommeren og løbe på skøjter på den om vinteren, når der var is på vandet. Benneds kone foreslog, at der blev anlagt en stor have med plæne og frugttræer mellem bækken og den ny gård. Det ville se kønt ud med have lige ned til bækken. Den plan syntes Hans vældig godt om, og han længtes mere og mere efter at få gården bygget. Men hvordan kunne det dog lade sig gøre? Håndværkerne både ville og ville ikke alligevel, fordi de var bange for, at Hans aldrig kunne skaffe penge til at betale dem.

Hans havde haft en arbejdsmand, der hed Niels Klausen, til at hjælpe sig med at så kornet. Nu fik han ham til at hjælpe med at jævne byggepladsen. Den skrånede mod syd ned til bækken, men ved det nordvestlige hjørne var der en lille forhøjning, hvor de hentede jord og kørte i en trillebør over til den sydlige del af pladsen, så den kunne blive vandret. Da de havde fjernet en del af jorden fra

forhøjningen, stødte de på sand, som de fandt egnet til sammen med kalk at lave mørtel af til brug ved byggeriet.

Niels Klausen blev ivrig. »Hvis det sand kan bruges, kan du spare penge,« sagde han til Hans og huggede samtidig spaden dybt ned i sandet. Men spaden standsede brat, og det lød, som den havde ramt noget hårdt, vel en sten?

Det forundrede de to, der gravede. De havde slet ikke ventet at finde sten i sandlaget, og Niels lagde sig på knæ og ragede sandet væk fra stedet med hænderne. Der viste sig nu ikke blot én sten, men en hel stenhob, stablet sammen omkring en krukke af ler. Desværre havde Niels' hug med spaden været så kraftigt, at krukken var gået itu på den side, der vendte opad.

Hans havde også lagt sig på knæ. Han stirrede nysgerrig og betaget på krukken, men især på dens indhold gennem det hul, spaden havde slået – nogle blanke, skinnende genstande.

»Forsigtig, Niels!« sagde han. »Vi har gjort et fund fra gammel tid. Vi må prøve at få det op, uden at krukken går mere i stykker. Prøv at tage forsigtigt om den med dine store hænder, så tager jeg stenene væk én for én.«

Det gjorde han, og skønt han rystede på hænderne af spænding, lykkedes det. Niels blev også grebet af begivenheden og bar omhyggeligt den skøre krukke det lille stykke vej om til Benneds. Der samledes snart både gårdens folk og de tre søskende om det mærkelige fund. Der var et låg på krukken. Det blev løftet af, og den ene efter den anden fik lov til at se ned i krukken.

»Du skal tage det op, Hans,« sagde Benned. »Det er fundet på din jord.«

Hans vidste ikke, om han turde, men opdagede, da han rørte ved tingene, at de ikke var skøre som krukken. Det første, han tog op, var en flettet ring, så stor, at den kunne tages om halsen. Eller den var måske beregnet til at læg-

ges som en krans omkring håret, foreslog Benneds kone. Hans så ned i krukken og tog en ring op af samme slags. Derefter tog han en mindre ring frem.

»Den kunne lige passe til mig,« udbrød Karen.

Nej, mente de andre. Den kunne passe til en arm. Det var nok en armring.

»Er der mere, Hans?« spurgte Benned, der stod bagest i den lille flok.

»Ja, meget mere,« næsten råbte Hans og tog tre andre armringe frem. »Nej, her skal I se,« sagde han, da de var færdige med at beundre de sidste tre ringe. Denne gang var det en flettet kæde med en ring ved. Derefter fandt han et stort, fint spænde frem. På bunden af krukken lå der et par mindre stykker af en ring, et større stykke og nogle andre småting. Til allersidst fandt han en del mønter, som så ud til at stamme fra et fjernt land.

Voksne og børn havde været lige optaget af fundet. Hver gang Hans havde taget noget nyt frem, brød de ud i forundringsråb. Benned måtte tage den strenge mine på for at få lov til at gemme det altsammen væk i en skuffe og stille krukken op på et højt skab. Da var det hele blevet efterset, vejet i hånden og drøftet. Benned selv var mest interesseret i, hvilken slags metal tingene var af, om det var bronze, sølv eller guld.

Dagen efter besluttede de, at Hans skulle hente degnen, så han kunne give dem råd om, hvad de skulle gøre ved fundet.

»Det er et oldtidsfund,« sagde han, da han kom og havde undersøgt tingene. Hans lagde mærke til, hvor forsigtig eller snarere ærbødig han tog på de enkelte genstande. »Den slags kaldes danefæ,« fortsatte han med højtidelig stemme, som når han bad i kirken. »Det betyder, at de fundne genstande ikke tilhører finderens, men alle danskere. Derfor må I ikke beholde fundet, børn, men det

skal sendes til hele Danmarks museum i København. Det hedder Nationalmuseet. Der skal det opbevares, og I får det ikke igen. Men det bliver nøje undersøgt og vurderet til en pris, som Hans får udbetalt. Hvis noget af det er guld, kan det godt blive til mange penge.»

Karen og Dorte blev helt ulykkelige over at skulle af med alle de kønne og mærkelige ting. Hans næsten også. Men han lagte mærke til, hvad degnen sagde om penge. Han fik tømreren til at lave en passende stor kasse. Alle »genstandene«, som degnen kaldte dem, blev lagt i krukken, som derefter blev anbragt i kassen, der var foret med uld og vat. Så blev den sendt af sted.

I dagene efter ventede alle, der vidste besked, spændt og utålmodige på besked fra Nationalmuseet. Ikke mindst Hans. Men han lod også nogle bemærkninger falde til tømreren og mureren om, hvad degnen havde sagt, at smykkerne godt kunne være af guld. Det fik dem til at gå i gang med at grave grøfter til den nye gårds fundament.

Tre lange uger gik der, før svaret kom fra København. Men var det lang tid at vente, så var svaret til gengæld over alle forventninger. Det var skrevet af selve direktøren for Nationalmuseet, og på kuerten stod der: »Til ejeren af matrikel nr. 9, Hans Klemmensen.« Men det bedste ved brevet var dog, hvad der stod i det. Direktøren begyndte brevet med at takke for det tilsendte. Derefter oplyste han, at fundet stammede fra vikingetiden. Det kunne man let afgøre på museet. Hvad genstandenes metal og metalværdi angik, havde museet ladet den kongelige møntgardejn (Hans vidste ikke, hvad det ord betød) undersøge og vurdere fundet. Det havde vist sig, at enkelte beskadigede eller brudstykkeagtige dele var af sølv. Det var mønterne også, for forøvrigt var de kufiske, dvs. gamle arabiske. Alt det øvrige var af guld, og det var det største guldfund fra vikingetiden, som var gjort i Danmark. Efter guldets vægt

havde man på museet beregnet dets værdi til 736 rigsdaler, sølvets til 2 rigsdaler. Pengene ville med det første blive tilsendt modtageren af brevet.

Da Hans med nogen møje havde fået tygget brevet igenem, læste han det højt for pigerne og sad så ganske tavs.

»Jeg ville hellere have beholdt smykkerne end have de penge,« sagde Karen.

Hans vågnede op af sin betagelse og undren. »Hvad siger du dog, Karen? Kan du ikke forstå, at for de mange, mange penge, vi får, kan vi måske bygge hele gården op? Vi er reddet! Vi kan blive på vor gård.«

Da Benned fik brevet at se, sagde han det samme, og håndværkerne mente bestemt, pengene nok kunne slå til.

Det kom også til at passe. Gården blev bygget op for guldfundets værdi, og der blev endda lidt til overs, så Niels Klausen kunne få et par daler i findeløn.

De tre søskendes glæde smittede håndværkerne, så der rigtig kom fart i byggeriet. Truels fik ikke ret i, at stalden ikke kunne komme under tag, inden kreaturerne skulle bindes ind. Køerne, ungkreaturerne og hestene, der gik på græs, kom i rette tid i hus, og småkalvene og grisene blev lidt senere flyttet fra den fremmede stal_t til den nybyggede. Børnene længtes også efter at komme hjem til deres eget hus. De kunne næsten ikke vente, til det blev helt færdigt.

De havde ellers haft det godt hos Benned og hans kone. Der var børn i hjemmet at lege med. De fik indbydelse til at blive julen over, men sagde nej tak. Nogle dage før jul flyttede de. Da havde de været hos de rare nabofolk i over et år, og de takkede dem meget for det. Hans ville betale for opholdet, men det sagde Benned nej til. Han påstod, at børnene havde gjort gavn for føden, og Karen havde da også været flink til at hjælpe til med alt i huset, også madlavningen, så hun kunne lære at passe hus selv.

Det nye stuehus var bygget som det gamle. Sådan ville børnene helst have det. Men det var lidt større. Møbler havde de kun fået sig skaffet få af, og køkkensager var det også småt med. Hans var helt klar over, at der måtte spares. Naboerne lånte dem et og andet, og de hjalp sig, som de bedst kunne, lykkelige over at have deres eget hjem og være sammen.

Mens deres far og mor levede, havde de aldrig haft juletræ. De havde hørt om, at Benneds og enkelte andre i landsbyen – og folk i Ribe – havde et, og de havde set et par stykker i juledagene. Hos Benneds havde de danset om juletræet juleaften, og den første jul i den nye gård havde de selv anskaffet sig et lille træ og pyntet det, så godt de kunne. Da de havde spist (Benneds kone havde foræret dem en stegt and), tændte de lysene på træet, tog hinanden i hånden og gik omkring det, mens de sang »Det kimer nu til julefest«. De havde alle tre tårer i øjnene og kunne næsten ikke synge for bevægelse, for de tænkte på deres far og mor og på, at de jo alligevel sad alene tilbage, selv om de var tre.

Bagefter fandt Hans forældrenes store, gamle bibel frem og læste juleevangeliet, som evangelisten Lukas fortæller det. Det plejede deres far at gøre juleaften. »Det begav sig i de dage – – –« læste han og fortsatte med de gamle, ærværdige ord. Børnene syntes, de kunne høre deres fars stemme bag ved Hans’.

Mens julelysene brændte ned, havde de meget at snakke om. Det var sidste vinter, Hans gik i skole, og til efterår skulle Karen begynde. Hun ville gerne høre Hans fortælle om, hvordan det var. Så spurgte hun, om der ikke var mere, hun kunne gøre i stalden, inden Hans kom fra skole. I de få dage før jul havde hun fodret grisene og kalvene, men hvis hun kunne rense køernes krybber, så Hans straks

kunne give dem grutning, når han kom hjem, kunne han blive færdig lidt før, så de kunne få en længere aften sammen. Jo – det kunne hun vist godt. Hun kunne lære det i juledagene, da Hans ikke gik i skole.

Pludselig sagde Karen: »Kan I huske gamle Mettes syn?« Ja, det kunne de nok. »Kan I huske, hun fortalte, at hun så en mand, der gravede?«

Ja, det huskede de også. Det var mærkeligt, at de ikke havde tænkt på det, da Niels Klausen fandt guldskatten. De var blevet så forstumlet af alt, hvad der skete den gang og senere, så de næsten havde glemt Mette. Hun havde set det lys, der varslede krig og brand og nok også guldfundet. Karen fortalte, at hun godt nok havde husket det, da de fandt skatten, men hun syntes, Mettes syn var uhyggeligt, så hun brød sig ikke om at snakke om det. Der var også nogle, der fortalte om, at de havde set en ligskare – en række folk, der forrest bar en ligkiste – og det skulle betyde, at der snart blev begravelse.

Lille Dorthe trykkede sig tættere ind til storesøster.

Hans sagde: »Jeg ved ikke, hvad man skal mene om sådan noget. Men jeg tror ikke rigtig på den slags – overtro. Vi skal i stedet for tro på Gud. Det er ham, der bestemmer. Men I kan nok huske, at far engang fortalte om Adam og Eva og om, at Adam spiste æbler af det træ – kundskabens træ – som de ikke måtte spise af. Siden den gang har menneskene gjort noget, de ikke måtte for Gud, og derfor er døden kommet. Slangen, der fristede Eva, så hun fik Adam til at spise æblet, var Djævelen, og han frister også os til at gøre noget forkert. Men Gud lod sin Søn blive født julenat, så han kunne frelse mennesker fra at gå fortabt – fra at straffes og – ja, fra at blive ved at være døde. Det er ikke så let at forklare. Men nu har Gud hjulpet os, sådan at vi har fået vor gård bygget op og kan

blive sammen. Det skal vi huske at sige ham tak for. – Skal vi ikke prøve på, om vi kan bede Fadervor, selv om vi ingen voksne har til at bede sammen med os?»

Pigerne foldede deres hænder, og Hans bad: »Fader vor, du som er i Himlene – –«

NUTID OG FORTID

Selv om gården var bygget op, opgav Truels ikke sine forsøg på at få Hans til at sælge den eller – som han sagde – lade ham overtage driften, indtil der kom en god køber. Hans havde bedst af at komme hjemmefra, sagde han. Hvis han ikke ville studere, som han havde hoved til, så kunne han komme i lære hos en af håndværkerne. De ville gerne have ham, for det havde vist sig, at han var dygtig til at hjælpe dem. Han kunne også bare tage en plads på en gård, hvor han kunne lære mere om landbrug. Truels havde mange forslag, og han glemte heller ikke at tænke på pigerne. De var også dygtige, sagde han, så der var nogle, som godt ville have dem, endda dem begge to samme sted. Det var ikke godt, at de gik helt alene hjemme, når Hans var i skole, mente Truels. De fik ikke ordentlig mad. Og hvordan med renligheden?

Det var sværest for Hans at stå imod, når Truels udmaledede, hvordan gården efterhånden ville blive forsømt, fordi han var for ung og for lidt kendt med at passe det hele. Man han gav ikke efter for Truels' overtalelser. Og selv om Truels egentlig havde myndighed og magt til at bestemme over børnene og gården, ville han ikke bruge den imod de tre børns vilje. Som ugerne gik i den nye gård – »Guldagergård« kaldte Hans den – og naboerne så, hvor flittige de tre var, og hvor godt de enedes, kom de til at stå på deres side i uenigheden mellem dem og deres formynder. Banned gav hele tiden Hans vejledning, og Jakob, der boede mod vest og Søren til den anden side, var også hjælpsomme. Deres koner kunne pigerne spørge om råd.

Den første vinter havde håndværkerne et og andet at gøre med det indvendige byggearbejde. Maleren havde travlt inde i stuerne. I marken var der ikke noget at fore-

tage sig, så Hans havde kun dyrene at passe. Pigerne gik meget af tiden ude i stalden hos ham. Karen begyndte så småt at prøve på at malke den af kørerne, der var lettest at malke. Det var den Røde. Men den gav meget mælk, så Hans måtte malke den efter. Blev en ko ikke malket helt ren, ville den »sætte mælken af«, som det hed, altså give mindre mælk. Det forklarede Hans. Den Røde skulle behandles særlig forsigtigt, for den var let at skræmme og fór sammen ved en pludselig bevægelse. Så kunne det ske, at den sparkede. – Karen kunne også godt lide at give de nyfødte kalve sødmælk af en spand. Men passes på skulle der, for de var så forslugne, at de let kom til at spilde mælken. Karen var stor og stærk af sin alder. Hun var ikke bange for dyrene og ville gerne hjælpe Hans. Var der ikke brug for hendes hjælp, kælede hun for dyrene. Den lille Dorthé prøvede det også, men hun var både bange og kejtet.

Hans kunne godt få tid til en gang imellem bare at gå og se på dyrene sammen med pigerne. Det var deres dyr, og børnene glædede sig over at se, hvordan de lå og hvilede sig, og hvordan de trivedes. Men de måtte også lægge mærke til, om der var noget i vejen med dem. Kalvene havde let ved at få dårlig mave. Så blev de ladede i pelsen og skød ryg. Grisene, som de havde to af, kunne det gå på samme måde. Der måtte passes på, at spande og krybber blev holdt rene.

Kreaturene skulle også holdes rene. De blev striglet og børstet. Samtidig var der lejlighed til at kæle for dem ved at klø dem under halsen. Så rakte de hovedet frem og så veltilfreds ud. Børnene og dyrene blev gode venner. De små kalve var de livligste med deres springen omkring i båsene. Kørerne var de venligste, men der var stor forskel på dem. Store Hvidsken og Lille Hvidsken var mor og datter, og navnet kom af, at de var hvide. De skulle begge

have meget at æde og forsøgte altid at stjæle fra de andre, men var ellers rare. Lille Hvidsken var Dorthes kæleko. Den turde hun gå op til. Så tog hun den om halsen, og hun kunne mærke, at den gerne ville have det. Den kunne stå og brøle for at kalde på hende. Store Hvidsken var førerko, dvs. at den gik foran, når køerne om sommeren skulle ud på græsmarken og tilbage igen. Den vidste altid, hvilken marklæge køerne skulle ind ad. Bagest – når Karen om sommeren drev med dem – gik altid den røde, som hed Røn. Det var den ældste af køerne, men den gav alligevel mest mælk. Hans vidste, at den stammede fra Fyn og var af en anden race end de andre, og det kunne man også se på den, mager og hængemavet som den var. Dens kalve kunne ikke blive fede og kostede for lidt, når de blev solgt til slagteren. Den femte og sidste ko hed Skimmel. Den var vanskelig at malke og kunne finde på at sparke under malkningen og måske vælte spanden, vist fordi den var utålmodig efter at få den grutning, som køerne fik lige efter malkningen.

Grisene var i den østlige længe, hvor der også var vognskur, brændselsrum mm. I den længe var der tillige hønsehus, mens hestene stod sammen med køerne i den vestlige længe. Der var to hopper, som for det meste havde føl begge to, men det første år efter branden var desværre kun den ene med føl. Den skulle føle tidligt om foråret, og det glædede børnene sig meget til. Fårene, fem i alt, gik ude både sommer og vinter, men når de skulle have lam – det var også i det tidlige forår – skulle de tages ind. Her var noget, Hans skulle holde øje med, når han var i marken med hø til dem.

Fra den anden vinter i den nye gård begyndte Hans altid dagen med at give alle dyrene i stalden hø. Lidt senere kom Karen til for at give en hånd med ved et og andet. Da sommeren kom, trak hun straks i skoletøjet, fik

de nye træsko på og løb ad stien til skole. Hun fulgtes for det meste med børnene fra Søholm, og de havde det morsomt undervejs. Da næste vinter kom, var der meget frostvejr, og de gled på is i en grøft. Men var det tøvejr og sne, klumpede sneen under træskoene, så de blev blytunge og væltede om på siden; så kunne børnene forvride anklerne og komme humpende for sent i skole.

Efter morgenmalkningen kom Dorthe op af sengen. Da Karen begyndte at gå i skole, tog hun selv lidt mad, mens hun gjorde sig i stand. Så var hun væk, inden Hans kom ind. Den første vinter var det ham, der skulle tidligt af sted til skole, så Karen måtte ordne færdig i stalden. Men allerede den første sommer kunne Hans og Dorthe jo tage sig god tid til at spise morgenmad, som bestod af varm mælk med brødterninger i. Derefter gjorde de fodringen færdig, dvs. Dorthe så til og legede med kattene, som holdt til i stalden. Når der blev malket – morgen, middag og aften – fik de mælk i deres trug. Det skete dog, at Hans sendte en mælkestråle fra koens patter lige ind i deres åbne mund. Det grinede Dorthe højt af.

Efter jul var det mørkt i stalden, når der blev malket morgen og aften og under den største del af fodringen. Staldlygten, der bestod af et tællelys, skærmet af glas, lyste kun ganske lidt op, men børnene kendte stalden så godt, at de i mørke kunne finde rundt og få fat i, hvad de skulle bruge.

Den første vinter, da Hans endnu gik i skole, måtte pigerne få tiden til at gå, som de bedst kunne i stalden eller i stuerne, når storebror var gået. Men da han kunne blive hjemme hele tiden, tog han efter fodringen fat på at tærsk i loen, der lå mellem stuerne og stalden. Noget af kornet havde han tærsket lige efter høsten og solgt det for at få penge til nødvendige indkøb. Kornegene var gennem en luge blevet forket op på loftet over stalden og stuerne,

og derfra skulle de før tærskningen kastes ned i loen. Det kunne pigerne, ja, selv Dorthe, besørge. Når Hans tærskede, og Karen var i skole, sad hun på loftet og passede sin del af arbejdet. Hun smed en dyngge neg ned ad gangen, pakkede sig derefter ind i andre neg for at holde varmen og sad og så på, hvordan plejlen næsten nåede op til hende. Eller hun krøb ned ad stigen og satte sig til at lege med det aftærskede korn, som Hans skubbede sammen langs lovæggen med en rive. Imens snakkede de – enten de nu var to eller tre – hyggeligt sammen. Hans havde altid et eller andet at spørge om eller noget at fortælle.

Mest fortalte han om aftenen, når de kom ind fra malkningen. Det var tit om vikingetiden, som Hans næsten var kommet til at leve i efter guldfundet. Han kunne ikke blive færdig med at spørge degnen ud. Han lånte alle de bøger, som degnen havde om de gamle tider, og fik ham til at skaffe sig andre hjem fra et bibliotek. Hver ledig stund læste han, og det, han læste, fortalte han for pigerne. Han fortalte så levende og malende, at de syntes, de kunne se det hele for sig. De kunne se borgen, der havde ligget i Søholm, lige hvor Benned nu boede. Det havde Hans hørt om, før guldfundet blev gjort. Og de kunne se for sig de flotte vikingeskibe stævne ud om foråret med hvide sejl, som skinnede i solen. Dragehovederne i forstavnen skildrede Hans og viste dem billeder af skibene i bøgerne. Måske sejlede de sydpå, sagde han, langs kysten og kom til Frankrig eller over til England, ja, der var nogle, der nåede Spanien, og enkelte kom helt til Italien. Hans havde et landkort, så han kunne vise dem landene. En sådan sejlsads var farlig, sagde Hans, men vikingerne var modige og forstod at manøvrere skibene og klare sig i storm og høje bølger. De traf tit på fremmede vikinger og kom i kamp med dem. Hans fortalte spændende om sådanne kampe.

Vikingerne sejlede dog ikke bare ud for at slås; de havde varer med fra Danmark, huder og måske rav, som de havde fundet på stranden ved Vesterhavet. Disse ting byttede de væk for smykker og våben og tøj fra de fremmede lande. Eller de fik penge for varerne af købmænd, sådan som nogle af vikingerne i Søholm havde gjort.

Det kunne rigtignok også ske, at vikingerne bare tog de fremmede folks fine og kostbare ting uden at betale det, mente Hans. Ja, de gik så vidt, at de tog unge mennesker med sig, både mænd og kvinder, som de gjorde til deres trælle eller tjenestefolk. Somme tider giftede de sig med kvinderne.

Når de gjorde den slags, kunne de naturligvis risikere, at fremmede vikinger gjorde gengæld, sejlede til Danmark og måske tog deres egne kostbarheder fra danskerne igen. De tog måske også trællene og kvinderne med sig, og de røvede ting fra danskerne, særlig fine ting fra vikingeborgene. Måske satte de ild på borgene og husene omkring dem; de kom tit i kamp med danskerne, og hvis de sejrede, slæbte de nogle af dem med ud på deres skib, tog dem med hjem og gjorde dem til trælle.

Pigerne gyste, når Hans fortalte den slags. Men han fortalte også om, hvordan der så ud inde i borge og huse, og hvordan kvinderne og børnene havde det. De gjorde det meste arbejde både inde og ude, mente Hans. De hjalp til i marken, og de passede husdyrene. »Ligesom I gør,« føjede Hans til og smilede. »Det var de ikke kede af, og det er I jo heller ikke, vel?«

»Nej!« råbte begge piger i munden på hinanden.

Hans fortsatte sin fortælling: »Ja, de havde det godt hjemme dengang. Men drengene længtes alligevel efter at komme med på vikingetogt, og både drengene og pigerne og konerne længtes efter, at mændene skulle komme hjem. For det første gik de altid og var bange for, at mændene

skulle blive taget til fange, blive såret eller dræbt i krig. Og så længtes de også efter at se, hvad de nu denne gang havde med hjem af mærkelige ting. De var endnu mere spændte, end I er, når jeg er kørt til Ribe. Så længes I jo også efter at se, om jeg har købt noget til køkkenet eller måske et billede til at pynte op i stuerne med. Men så fine ting som de smykker, vi fandt, er jeg jo ikke kommet med.«

Pigerne lo lidt. »Det skulle du gøre, Hans,« sagde Karen.

»Skulle jeg så stjæle dem, ligesom vikingerne somme tider gjorde?« smilede Hans.

Karen behøvede ikke at svare, men spurgte igen: »Tror du helt sikkert, at vikingerne har haft de smykker, vi fandt, med hjem fra de fremmede lande?«

»Ja, det kan vi være helt sikker på. Men skal vi ikke tro, de har købt dem og ikke stjålet dem? De kan jo også være købt af fremmede købmænd, som er kommet for at handle.«

De sad lidt tavse alle tre i deres egne tanker. Så sagde Hans: »Vi ved ikke ret meget helt bestemt om disse gamle tider, men nu skal jeg fortælle jer en historie, som jeg selv har lavet:

»Der var engang, at mændene havde været borte meget længe, og konerne havde set efter dem mange gange. Da var der en af de unge koner, der havde været på udkik, som kom løbende hjem til borgen og råbte: »De kommer, de kommer! Jeg kan se tre skibe langt ude på havet.«

Alle i vikingeborgen styrtede ud og stod og stirrede mod vest, men da skibene kom nærmere, kunne de se, at det ikke var de danske skibes vimpler, der vajede fra masterne. Å, hvor blev de skuffede!

»Det er nok nogle købmænd, der kommer for at handle,« sagde en af konerne. »Jeg ville ønske, de havde fine

klæder med. Måske kunne vi købe lidt og pynte os med, inden mændene kommer hjem.«

Lidt efter, da skibene var kommet nærmere, råbte en af de ældre kvinder helt ophidset:

»Nej, det er ikke købmandsskibe. Det er fremmede vikingeskibe. Kan I ikke se, at mændene har våben og skjolde? Det er nok fremmede vikinger, måske nogle som vore mænd har været i kamp med. Nu kommer de nok for at røve og plyndre, og der er kun gamle mænd og drengene hjemme til at forsvare os. Hvad skal vi dog gøre?«

Da Hans var kommet dertil i sin fortælling, brød Karen ind: »Det er jo slet ikke noget, der passer, Hans!«

»Nej, du behøver ikke at se så forskrækket ud, Karen. Men det kunne godt være sandt, og jeg fortæller det, for at I kan forstå, hvorfor vikingerne har gemt deres kostbarheder. Jeg er vis på, at kvinderne har gjort det, engang de blev overfaldet af fremmede vikinger, mens mændene var på togt. Men nu vil jeg ikke fortælle mere. I kan nok selv tænke jer til resten, hvis I vil. Det har været en grusom oplevelse; kvinderne har røverne måske taget med, de gamle mænd har de vel slået ihjel, og borgen har de brændt af.«

»Hvad så børnene?« spurgte Karen helt rystet.

»De er nok løbet deres vej og har gemt sig, til mændene kom hjem, og da der ingen borg var mere, har mændene og børnene måske fået lov til at bo hos bønderne, ligesom vi fik lov til at bo hos Banned efter branden. Det kan også være, at mændene har bygget en gård, hvor borgen havde ligget. Den er så bygget om nogle gange og er nu blevet den gård, som Banned bor i.«

Hans kunne se, at Karen grundene meget over dette. Han var bange for, at hendes tanker var så urolige, så hun ikke kunne sove. Derfor prøvede han at berolige ved at lede pigernes tanker ind på lettere og lysere emner.

»Dengang havde de også en slags præster,« sagde han. »Dem kan jeg fortælle om en anden gang. Jeg tror, at Ben- ned nedstammer fra vikingernes præst.«

Hans måtte forklare, hvad det betød »at nedstamme«.

»Vi nedstammer måske også fra vikingerne,« sagde Ka- ren. »Og Truels?«

»Og Truels?« gentog Hans. »Vikingeres høvding er nok hans tip-tip-tip-tip-tip-tip oldefar. – Men nu skal vi i seng. Dørthe sover næsten allerede.«

Sådanne aftener, hvor Hans fortalte, gik så hurtigt, at de slet ikke kunne forstå, det allerede var sengetid. For det meste fik han tid til at læse et lille stykke af Bibelen til allersidst, ligesom deres far havde gjort. Han havde prøvet at læse af en tyk prædikenbog for dem, men det kom de til at gabe af. Den kunne han selv læse i, sagde de, og det gjorde han også. Men Bibelen ville de gerne have, han læste af.

Når de var kommet i seng, bad Hans aftenbøn, inden pigerne faldt i søvn.

En anden aften fortalte Hans om, hvordan det havde set ud i vikingetiden og tiden før, der hvor de boede.

»I gamle dage var Søholm en ø,« fortalte han. Det havde han læst og hørt degnen fortælle. Der havde været hav til alle sider, ligesom en bugt af Vesterhavet, så vikingerne havde kunnet sejle helt ind til deres borg. Der har nok også været en havn til skibene, og der har været gårde og huse omkring borgen, en hel lille by på øen.

»Men I ved jo nok,« fortalte Hans videre, »at havet ikke er ret dybt her mellem Vidersted og Mandø. Sådan var det også dengang, og på bunden af havet lagde der sig hvert år et lille lag fed jord, som kaldes slik. Sådan gik det til, at havbunden hævede sig, så den til sidst nåede op over vandet øst for Søholm. Den forrige havbund blev til sumpe og enge, der med årene blev faste, så der kunne gro

græs på dem. Da var Søholm blevet til en halvø. Derefter skete der det samme med havbunden mod syd og nord, og de dejlige enge blev til, hvor køerne og kvierne og stude-
dene nu går. Det var først, efter at vikingeborgen var brændt, at det skete. Da blev der bygget mange flere gårde og huse, og menneskene, der boede i dem, delte den ny jord mellem sig, så der kom forskellig slags jord til at høre til hver gård. Menneskene blev landmænd. Før vikinger-
nes tid havde de været fiskere og jægere. Der var jo vand nok at fiske i, og der var en mængde vadefugle at skyde. Ja, I ved nok, at jeg også fisker lidt. Det er nemt nok – bare gå ud i havet, når vandet er 'ude', så kommer fiske-
ne og gemmer sig, hvor fødderne har lavet fordybninger. Derefter går jeg tilbage, træder på fiskene og fanger dem med hænderne. Det har far lært mig, og sådan har de nok også båret sig ad i gamle dage. Når jeg bliver lidt ældre, skal jeg prøve, om jeg kan skyde ænder med fars bøsse. Men andejagt skal foregå om natten, så det må vente, ind-
til I bliver større og kan være ene hjemme, når det er mørkt. Det værste er, at jeg ikke kan nænne at skyde fug-
lene.

– Men vi skal tilbage til vikingerne. Nogle af husene, de boede i, var ganske små og bygget af træstammer og grene, som de flettede sammen og fyldte med jord eller ler. Taget var af tang. Andre huse, og især gårdene, var større, træstammerne var hugget fint glatte og malet. Og I kan tro, de var lige så stolte og glade, når de havde bygget sådanne ler- eller træhuse, som vi tre er, fordi vi har fået vor gård bygget.«

»Ja, det er vi glade for,« sagde Karen. »Og vi er glade for, at vi kan bo sammen.«

De sad i køkkenet, så de kunne få gavn af varmen fra komfuret. De havde kun træbænken og et par træstole at sidde på. Savnet af far og mor lå i sindet som et ubevidst

vemod. Men de holdt af hinanden, og storebror fortalte. Så havde de det godt.

»Nu skal jeg læse lidt for jer af Bibelen, før vi skal i seng,« sagde Hans. Den aften læste han om Josef, som brødrene solgte til den ægyptiske Faraos. Det var noget, de rigtig kunne forstå og leve med i. Bagefter bad Hans aftenbøn.

»Hvis vi venter, til vi er kommet i seng, falder du i søvn, før vi er færdig med Fadervor, Dorthes,« sagde Hans. »I morgen aften skal jeg fortælle om den gang, da menneskene i Danmark kom til at tro på den Gud, vi beder til. Før den tid troede de på afguder. Dem skal jeg også fortælle jer om. En af dem hed Odin, og han havde en søn, der hed Vidar. Jeg tror, folk her i Vidersted særlig har troet på ham og har dyrket ham ved en helligdom – en slags kirke. Det er nok derfor, at vor by er kommet til at hedde Vidersted. – Men så dukkede der en mand op i Danmark, der hed Ansgar. Han kom fra Tyskland, men stammede fra Frankrig, og han fortalte danskerne om Jesus. I bøgerne står der, at Ansgar kom til Ribe, og at han fik folkene der til at bygge en kirke. Men ved I, hvad jeg har tænkt på?«

Hans gjorde en pause. Begge pigerne så søvnige ud, men de bad alligevel om at få at vide, hvad han tænkte på, og han kunne ikke ret godt vente til en anden gang med at fortælle videre:

»At Ansgar også har været i Vidersted! Måske endda her i Søholm og i vikingeborgen. I ved nok, at der er et sted her østen for byen, som hedder Dankirk. Der har ligget en trækirke, og den tror jeg er blevet bygget, efter at Ansgar har været her og fortalt om Jesus. Han fortalte, at selv om Vidar var meget stærk og kunne klare sig i kamp mod en ulv, der hed Fenris, så var Jesus alligevel stærkere og kunne klare sig over for selve Djævelen. Der-

for holdt folkene her op med at tilbede Vidar; de ødelagde hans offersted og byggede på den samme plads en kirke, Dankirke. Den har nok stået to-tre hundrede år, inden den blev så faldefærdig, at der måtte en ny til. Så byggede folkene her i byen den kirke, vi har nu, og de byggede den, hvor de fleste mennesker boede. Ribe blev en købstad, fik to kirker og et kongeslot. Der skete så meget i den by, som folk hørte om, så det helt blev glemt, at der havde været en borg i Vidersted, og at Ansgar havde været her og fortalt om Jesus.

Karen var blevet mere vågen. »Vi skal i kirke næste søndag, skal vi ikke, Hans?«

»Jo, det skal vi da rigtignok, Karen, ligesom vi plejer.«

Det var anderledes for pigerne at sidde i kirken denne søndag. De tænkte på Ansgar og på alle dem, der havde siddet der gennem de mange, mange år, først i trækirken og senere i denne kirke, og for et par år siden også deres far og mor.

Det var fastelavnssøndag, og præsten prædikede om, at Jesus blev døbt. Det var af en mand, der hed Johannes, men præsten fortalte, at det egentlig var Gud selv, der døbte ham. Og præsten sagde, at de små børn også blev døbt af Gud, og derfor var de ligesom brødre og søstre til Jesus og blev ved at leve, selv om de døde.

Børnene gik altid efter gudstjenesten om bag kirken til gravene. Pigerne plejede at græde, men den dag havde de ikke engang tårer i øjnene.

ARETS OG ARBEJDETS GANG

En dag henad foråret, da Hans havde været ude at fodre fårene med høg, kom han hjem med et af dem. Det havde fået yvere, sagde han, og så ville det snart læmme. De følgende dage kappedes han og Karen om at komme først ned i loen, hvor fåret gik i et indhegnet hjørne. Men hvis Hans kom først, nøjedes han med at lytte efter den spæde brægen, så Karen kunne være den, der så lammet først.

»Fåret har læmmet!« råbte hun en morgen, da hun kom derud og straks hørte en ganske svag brægen. Hans kom hurtigt til stede, men Karen var den første, der så, ikke ét, men to lam. Hun styrtede ind og vækkede Dorthe for at fortælle hende nyheden, derefter ud igen for at se på lam-mene. Da Dorthe var klædt på og kom derud, kunne lam-mene allerede både stå og gå. Hans gav Karen lov til at bære et af dem, så Dorthe kunne klappe det. Da de havde set sig mætte på de nyfødte, løb de om til Benned og fortalte ham om begivenheden.

I løbet af få dage fødtes der flere lam, og pigerne nød rigtigt at se deres kluntede, men søde springen omkring og patten hos moderen, mens de logrede med halen.

Senere på foråret fødte den røde hoppe et føl. Karen var gået et ærinde til købmanden, og da hun kom hjem, sad Dorthe ved køkkenvinduet og ventede på hende. Inden Karen endnu var kommet ind, fik hun meddelelsen: »Den Røde har fået føl!« Af sted fór de begge to ned i stalden og betragtede føllet, et velskabt, rødt hoppeføl. Hans kom også til. Han ville helst stå og kikke på føllet hele tiden, og det kunne godt have brug for hjælp. Da pigerne kom, var det ved at prøve på at rejse sig for første gang. Det var kommet op på forbenene, men da det ville stå på alle fire ben, trimlede det om. Hans støttede det, da det prøvede

næste gang, og da det først var kommet helt op, kunne det dinglende stavre rundt på de lange ben. Pigerne lo ad det. Det var endnu morsommere at se på end lammene. Karen kunne ikke dy sig, hun måtte over i båsen og tage det om halsen, skønt det knap nok var helt tørt endnu.

En fødsel mere fandt sted på gården det første forår. Det var den skimlede ko, der kælvede. Den fik en tyrekalv, som blev gående inde i en lille bås den sommer.

Endelig kom så den dag, som børnene havde ventet meget på, da køerne skulle på græs. Nogle dage senere var det studenes og kviernes tur. Pigerne så kun til ved dette arbejde, hvor Hans havde Benneds karl til at hjælpe sig. Ungkreaturene opførte sig næsten som vilde dyr, stangedes og løb til alle sider. Selv køerne var kåde som kalve, så de to mandfolk havde nok at gøre med at holde flokken samlet og få den drevet ind i den rigtige indhegning. Køerne kom ikke så langt væk, da de skulle hjem om midt dagen for at malkes, og de kom også ind om natten.

Den første tid måtte Hans tage sig af dem, når de skulle ud og hjem, men inden længe lærte Karen at drive med dem. Den første tid morede det hende, men i længden blev det ensformigt, så hun kunne være en smule tvær, når hun skulle af sted. Så fik Hans brug for sine store evner til at overtale og opmuntre.

»Jeg tror, lærken er begyndt at lægge æg nu,« sagde han. »Jeg hørte en, der sang så glad i morges. Jeg er helt sikker på, det var lærkefar, der sang for sin kone i reden. De er nok begge to begyndt at glæde sig til, der skal komme unger. Men når det er sket, får far ikke tid til at synge, for så skal han ud at finde små larver og insekter og orm til ungerne. Ja, mor hjælper også til. Det kan du se senere i sommer. Først kan du prøve, om du kan finde en lærkerede. Du skal se efter, om lærkemutter, når den flyver af reden, flyver tæt ved jorden et lille stykke og sætter sig.

Gør den det, så har den æg. Du må ikke røre ved æggene. Det kan fuglen ikke lide. – Mon ikke også svalerne er kommet? De plejer at flyve lige foran køerne for at snappe de fluer, der bliver jaget op. Frem og tilbage, frem og tilbage flyver de og slår sløjfer i luften. 'Kvittevit, kvittevit', siger de. Men hvis de holder sig tæt ved jorden, bliver det regnvejr, for før der kommer regn, holder fluerne til lige over græsset.«

Efter såden et lille »eventyr« travede Karen glad af sted med sin koflok. Hun svippede i græsset med sin stok, kikkede efter lærken og prøvede at nynne nogle linjer af de salmer, hun havde hørt i kirken eller – de senere somre – i skolen.

En dag fandt hun en lærkerede med fire æg i. Da der nogle dage senere kom unger, kunne hun ikke lade være med at se til dem hver dag. De lå og strakte hals og gabe, når de hørte hende, fordi de troede, det var deres mor eller far, der kom med mad til dem. Så spyttede hun ned i næbbet på dem, så de ikke skulle gabe helt forgæves.

Da en tid var gået, sagde hun til Hans: »Nu kender jeg alt ved markvejen; der er slet ikke noget nyt at opdage.«

»Kender du alt?« Hans skar en grimasse, som skulle vise, hvor forbavset han blev. »Nej, det gør du rigtignok ikke. Du kan blive ved hele sommeren at finde nye blomster. Der er hele tiden nogle, der blomstrer, og du har slet ikke fundet dem allesammen endnu. Og selv om du skulle have set dem før, gør det ingenting. De bliver kønnere for hver gang, du ser dem. Hvis du plukker en blomst og sætter dig og ser på den, så kan du opdage ting, du ikke har lagt mærke til før. Det skal jeg vise dig en anden gang. Nu skal du af sted med køerne.«

»Må jeg få bare fødder?« bad Karen.

»Du må få smæk i din bare ende, hvis du tager træskoene af. Jorden er alt for kold endnu til bare fødder.«

Karen så skuffet ud, men smilede alligevel. Hans var altid så gemytlig og holdt løjer med søstrene. Han var altid god ved dem, selv om han var bestemt. Da han havde hjulpet hende med at få køerne ud af stalden, sagde han: »Kom her med træskoene. Du kan vist alligevel godt tåle at gå barfodet; du er jo så stærk og sund.«

Den sommer blev særlig varm og tør. Køerne tørstede meget, og der var ingen vandtrug på den mark, hvor de gik. Når de blev drevet hjem til malkning middag og aften, styrtede de så rask af sted det sidste stykke vej, at Karen ikke kunne følge med. Hun nåede dem først igen nede ved bækken eller langt ude i den. Før de havde slukket tørsten, var det umuligt at genne dem ind i stalden, og hun kunne have meget besvær med at få dem op af vandet.

Sidst i juli blev det slemt med tordenvejr, og det var Karens skræk. Pludselig kunne regnen strømme ned og gennembløde hende til skindet. Det skete hurtigt, for hun havde kun en bomuldskjole og en særk på. Det var ubehageligt nok, men det var selve tordenvejrets uhygge, hun frygtede mest. Det var, som om hun blev syg, blev lammet og fik mavepine, når tordenen buldrede over hende.

En dag, da køerne skulle i marken efter middagsmalkningen, ville hun meget nødig af sted med dem. Himlen var overtrukket med sortgrå skyer, så der næsten var mørkt som om natten. Luften var lummer, og ikke en vind rørte sig. Men Hans havde netop den dag bestemt sig til at begynde høstningen af den kortstråede og tvangsmodnede rug. En arbejdsmands kone, som skulle binde op efter ham, var mødt, så Karen måtte tage sig af køerne. Da opdagede hun til sin lettelse, at naboen Sørenns børn kom drivende med deres køer; så kunne hun følges med dem.

»I må vente på mig, når vi skal hjem,« bad hun; og det lovede de. Karen skulle noget længere væk med sine køer

end de andre, så det sidste stykke måtte hun gå alene. Før hun var nået til den græsmark, hvor hendes kører skulle gå, lød det første tordenskrald. Som et bøsseskud kom det og fortsatte med en lang, hul rullen, der blev svagere og svagere. Hun kikkede tilbage efter de andre børn. Hvad nu? Havde de glemt hende? Hun så, at de tog benene på nakken og pilede af sted hjemad. De var lige så bange som Karen og tænkte bare på at komme hjem, inden regnen kom. Karen var ene tilbage. Hun måtte videre med kørerne og fik dem da også ind, hvor de skulle være, mens det ene tordenskrald efter det andet buldrede over hovedet på hende. Når et brag var holdt op, lukkede hun øjnene for ikke at se det lyn, som hun vidste kom inden længe. Hun rystede af skræk, græd højt og løb så alt, hvad hun kunne hjemad. Inden hun nåede hjem, kom regnen. Og – hvad var dog det, der skete? Der kom nogle stærke vindpust, som hvirvlede græsset rundt – ja, og kornet ved siden af markvejen. Blæsten snurrede kornet rundt i et bredt bælte, som forplantede sig østpå over markerne. Det var en hvirvelvind. Karen havde hørt om skypumper, som kunne rive tagene af husene, ja, og løfte små børn i vejret! Skrækken overvældede hende, så hun var ved at segne om. Men hun løb blot endnu stærkere og nåede hjem, inden tordenbygen havde nået sit højeste.

Den oplevelse kunne Karen ikke glemme. Så snart det så ud til tordenvejr, kom der en sådan skræk op i hende, at hun rystede. Hans måtte prøve at berolige hende og gjorde det bedst ved at gøre hende endnu mere optaget af og glad ved det, der skete på gården.

Et af fårene havde fået tre lam. Da moderen ikke havde mælk nok til lammene, kom fåret til at stå i tøjlræt ved gården, og pigerne blev sat til at give det ene lam mælk af en sutteflaske. De skiftedes til at have den fornøjelse. Når lammet så dem komme med flasken, brægede det glad

og kom løbende hen imod dem. Det blev efterhånden så tamt, at de kunne tage det op i armene og kæle for det, og det kunne ske, at det kom ind til dem i køkkenet. »Dægglammet« blev deres kæreste husdyr.

Når vejret var rigtig sommervarmt, så fårene kunne undvære deres tykke vinterpels, blev de vasket og klippet. Hans fangede to af dem, lagde et reb om halsen på dem og trak dem efter sig, mens pigerne gik bagefter og genne- de de andre med, både får og lam. Det store kar blev trillet ned til bækken og fyldt med vand. Derefter løftede Hans fårene op i det et for et, bandt deres ben sammen og skrubbede dem grundigt igennem, mens de lå i karret. Når det var sket, blev benene igen løsnet, og fårene blev rejst op, eller de sprang selv op og sprøjtede vandet vidt omkring, så Hans og pigerne, som gerne ville hjælpe med at vaske, blev pjaskvåde. Ikke mindst stænkede vandet på dem, når fårene efter vaskningen blev løftet op af karrene og skyllet med rent vand fra bækken. Så rystede fårene sig så voldsomt, at man skulle tro, de med vilje ville sprøjte på pigerne, som heller ikke havde noget imod at blive af- svalet i varmen.

Efter den egentlige vaskning blev fårene skyllet færdig i bækken. De fik et langt reb om halsen, og mens Hans holdt fast i enden af rebet, blev fårene skubbet eller smidt ud i vandet, hvor de skulle stå, indtil det rindende vand havde skyllet dem helt hvide. Derefter blev de halet i land. Imens fårene blev vasket, løb lammene helt forvildede omkring og brægede ynkeligt. De kunne ikke straks kende deres mødre, når disse nyvaskede kom op af badet.

Fårene blev nu gående i laden og ved gården, indtil de blev tørre, og en dag – helst en solskinsdag – skulle de klippes. Det var et vanskeligt arbejde, som helst skulle ud- føres af en kyndig mand, så fårene ikke blev klippet i skin- det, så de blødte. Hans turde ikke selv gå i lag med det,

men lejede en mand til det de første år, indtil han selv lærte det. Under klipningen blev fårene bundet igen, lam-mene løb igen forskrækkede omkring, og børnene morede sig over, at de ikke kunne kende deres mor uden uldpelsen på.

Det var morsomt altsammen, men lige efter klipningen kom dog det mest spændende: de skulle alle tre følges ad til Ribe for at sælge ulden og købe et og andet for pen-gene. Den dag var årets største festdag.

Efter at kørerne om morgenen var malket og gennet på græs, blev de to heste spændt for stadsvognen, og Ribeturen begyndte. Der var næsten en mil at køre. De tre søskende sad på samme sæde, og der var en mængde at snakke om. De så på hestene, der var livligere i dag, end når de gik og trak ploven eller harven på marken, og Hans pegede med pischen og fortalte om, hvad de kom forbi.

Efter at ulden var afleveret, fulgte indkøbsturen. De gav sig tid til at se på butiksvinduerne, før de gik ind og købte lagner. I samme butik købte pigerne strømper og undertøj til vinteren. Et forklæde fik de også hver. Da de leverede ulden den første sommer, ønskede Karen sig meget en ny kjole, da den pæne, hun havde, skulle være skolekjole til efteråret, men Hans mente, det måtte vente. De købte i stedet for lidt til køkkenet, som Karen gerne ville have, og en kage til pigerne hos bageren. Så var de tilfredse – også Dorthe, som ellers havde glædet sig til at få Karens kjole, når hun fik en ny.

I dagene efter Ribeturen fulgte tørvegravningen. Mosen lå så langt væk, at køreturen til den var lige så lang som turen til Ribe. Men den foregik i en arbejdsvogn øst på gennem sandede marker, hvor der hist og her groede lyng, og hvor der næsten ingen mennesker boede. Børnene tog af sted, når de havde spist middagsmad, og arbejdede med tørvegravningen til aften. Lidt mad havde de taget med og

sad i græsset og spiste den henad aften. De syntes, at madden smagte bedre i mosen, end når de sad ved køkkenbordet derhjemme. Arbejdet med tørvene kunne de også lide, så de var slet ikke kedede af, at de måtte i mosen flere dage i træk for at gøre tørvearbejdet færdigt.

Når tørvene ikke var våde mere, blev de rejst op på enden, og når de næsten var helt tørre, stablede man dem i små stakke, for at vinden kunne tørre dem helt. Lidt græs var der at slå i mosen. Det tog de med hjem de sidste par gange, de arbejdede med tørvene. Det var da blevet duftende hø, og Karen og Dorthe lå rigtig og nød turen på hølæsset. Helst ville de ligge på ryggen og kikke på skyerne, der var forskellige for hver dag og endda ændrede form under kørselen. Det blev sent, før kørerne blev hentet hjem og fodret og malket de aftener. – Senere på sommeren kørte de tørvene hjem.

Når børnene var færdige i mosen, kunne de begynde med høhøsten i engene tæt ved havet. De kørte alle tre derud flere gange, men den første tid var det kun Hans, der arbejdede. Han slog græsset med en le, mens pigerne legede ved havet, og hestene græssede på de marker, hvor også fårene gik. Når Hans var færdig med at slå, var det først slåede vejret så meget, at det skulle vendes. Dertil brugtes en rive, og det kunne pigerne hjælpe til med. Efter at høet igen havde ligget et par dage eller tre, skulle skårene rives sammen. Først gik Dorthe og rev et skår hen til et andet. Bagefter kom Karen og rev de to skår sammen med et tredje, og bagefter gik Hans og rev de samlede tre skår over til et fjerde. Det samme skete fra modsat side, så der kom til at ligge i alt syv skår sammen i en lang og temmelig bred stribe. Derefter tog Hans vognstangen af og lagde den på tværs af høstriben ved den ene ende, bandt et reb om den og spændte hestene for, så de kunne gå på hver sin side af riben og trække. Selv stod han oppe midt

på vognstangen og holdt i tømme, mens pigerne sad på hug ved begge ender af stangen og forsøgte at holde balancen ved at holde fast i rebene, som hestene trak i. Det var Hans' påfund for at more dem, og det allermorsomste var, når de trillede af stangen.

På den måde blev høet trukket eller skubbet sammen på midten af skårene i store dynger, der yderligere blev samlet og ordnet til små stakke. De stod i en fjorten dages tid, indtil høet var vejret. Så kom hjemkøringen. Karen skulle være på vognen og læsse høet, så det ikke gled af, når vognen skumplede hjem ad den hullede markvej. Hjemme blev det forket ind ad loftslugen ligesom kornnegene. På loftet skulle det bæres et langt stykke – særlig de første læs -- og pakkes eller trædes godt sammen. Det måtte pigerne besørge. Det var varmt deroppe, så sveddråberne perlede på panderne, og klæderne klæbede til kroppen, men pigerne tog den ene høbunke efter den anden og travede af sted på bare ben hen over loftet, mens de halvlegende skæmtede med hinanden. – Høbjergningstiden var en dejlig tid, syntes de.

Efter den kom kornhøsten, hvor alle i den lille familie også hjalp til. Hans brugte leen, mens Dorthé gik bag efter ham og samlede kornet i små dynger med en rive, og Karen bandt dyngerne sammen til neg. Når disse havde ligget nogle dage, hjalp de hinanden med at stille dem op på roden i lange rækker, fire eller seks neg i hver hobe.

Hjemkøringen foregik omtrent på samme måde som med høet.

Når høet var kørt hjem, skulle kørerne græsse på engene ude ved havet. Der var så langt derud, at de ikke kunne komme hjem om middagen. Der var ingen hegn om engene, kun grøfter, som kørerne kunne springe over, så der skulle være en vogter hos dem hele dagen. Spørgsmålet var nu, om Karen var stor nok til den post. Hun ville

gerne, når hun ikke skulle i skole, men var alligevel bange for, at hun ikke kunne styre køerne og holde dem væk fra de andres enge og fra kløvermarkerne, som lå i nærheden. Hans var mest bange for, at den sultne Store Hvidsken kunne lugte kløveren, finde på at stikke i trav for at hugge i sig af den, forsluge sig og få trommesyge. Hvis førerkoen stak af, så løb også Lille Hvidsken og Skimmel med, men gamle Røn ville nok blive stående eller måske gå sin egen vej. Så skulle der løbes meget stærkt, forklarede han Karen, ja, man skulle helst være to steder på én gang, og det troede han ikke Karen kunne klare.

Det endte med, at Karen kun fik lov, når der var store drenge fra nabogårdene til stede, så de kunne træde til, hvis der blev brug for det. Var der piger med de andres køer, vogtede Hans selv sine, så han kunne hjælpe, når der var vanskeligheder. Drengene tog det ikke så nøje med at holde hver flok køer for sig, men lod dem af og til gå og græsse sammen i én flok; så kunne drengene komme over til hinanden og lege sammen. De byggede huse af vraggods og tang, ja, hele vikingeborge, som Hans kaldte dem. De boede i hver sit hus, indrettede sig med bænke og borde, besøgte hinanden og havde det dejligt. Maden, som de havde med, spiste de i husene. Medbragte kartofler blev stegt på et bål. Sådanne kartofler, der lugtede af røg, var en herreret – med smør på. Børnene glemte alt andet.

Sådan gik det netop, da Karen den første sommer en dag var vogter. Hun var blevet inviteret til at spise kartofler sammen med drengene i et af husene, og da hun kom ud derfra, var den store koflok opløst i flere grupper. Karen spejdede: hvor var hendes køer? Var de gået over i kløveren? Eller var de oppe at stanges med andre køer, så de gjorde hinanden fortræd? Ondskabsfulde dyr kunne løbe hornene ind i maven på en fremmed ko, og var sådan en ko med kalv, kunne kalven blive stanget ihjel. Vog-

terne skulle jo passe på den slags, og strengt taget var det forbudt at lade alle køerne gå sammen. Der var en markmand i byen, som skulle overvåge den slags. Ham skulle børnene, der vogtede, holde udkik efter og straks advare de andre, når de så ham.

»Markmanden kommer!« råbte nu netop en af drengene, en søn af naboen Jakob, der var slem til at drille. Karen blev helt ude af sig selv af skræk. Hun fór af sted, så hurtigt hun kunne, hen mod kløvermarken. Der var godt nok førerkoen, Store Hvidsken, Lille Hvidsken og Skimmel ved at gøre sig til gode, men det så ud til, at de lige var kommet, for de stod ved kanten af marken, og Karen kunne ikke se, at de var tykkere, end de plejede at være. Sultne var de også endnu, og det var svært at få dem væk fra den gode mad. Hun måtte rigtig bruge sin stok på Store Hvidsken, men væk fik hun dem da og over i engen, hvor de skulle være. Der lå gamle Røn og tyggede drøv. Men markmanden – hvor var han?

De andre grinede højt, da den forskrækkede pige spurgte dem om det. Drengen havde bare råbt »Markmanden kommer« for at narre, men kun Karen havde troet på ham.

Hun var sur på ham, men alligevel lettet. Markmanden kom temmelig tit, for han fik sin løn efter det antal køer, han havde opdaget på gale veje. Antallet skrev han op på lobjælken i den gård, hvor de noterede køer var fra. Når et år var gået, blev tallene lagt sammen, og ejeren måtte betale for forseelserne.

Denne gang slap Karen for at blive noteret, men da hun kom hjem, fortalte hun Hans, hvad der var sket.

BÆKKEN OG HAVET

Det var de tre børns skræk, når Truels dukkede op hos dem, og det skete tit det første års tid. Han havde pligt til at have opsyn med både dem og gården, sagde han og spurgte ud om alt. Hans måtte stå til regnskab for enhver udgift, og Truels fandt dem for store. Der var underskud på gårdens drift, da det første år var gået. Hans gav sommerens tørke skylden. Der havde været mindre korn at sælge end årene før, da deres far levede. Køerne var blevet magre og gav for lidt mælk.

Den slags gjorde ingen indtryk på Truels. »Du kan ikke drive en gård uden at have kapital til et dårligt år eller to. Det har du ikke, Hans. Du fik gården bygget for pengene fra Nationalmuseet. Men du har ikke engang kunnet betale alle de nødvendige nyanskaffelser til stuerne og køkkenet. Du kan lige så godt opgive først som sidst. At blive ved gør bare jeres stilling værre.«

Hans, der var livlig og veltalende, når han var sammen med søstrene eller med gode venner, blev indesluttet og tavs, når Truels kom på besøg. Og den strenge formynder blev ved:

»I har slagtet den ene gris til jul – ja, det kunne I jo ikke engang selv ordne – men du har ingen penge til at købe en mindre for som erstatning. For resten har du vel heller ikke grutning til to svin og til køerne. Hvordan skal køerne give mælk om vinteren, når du sælger næsten alt kornet?«

Sådan blev Truels ved. Der var meget mere, han var utilfreds med.

Bened kom også og så til børnene en gang imellem, og det var de glade for, selv om han heller ikke var helt tilfreds med Hans' måde at drive landbrug på.

»Du skal til at dyrke roer,« sagde han til ham. Benned gik selv foran med det nye i landbruget, og det var noget nyt at dyrke roer. Hans havde godt nok set to små marker med de nye afgrøder på Benneds jord. Der var turnips på den høje, sandede jord og kålrabi på den lave jord af bedre kvalitet.

Hans sagde tak for vejledningen, men han såede ingen roer de første år, han passede gården selv. Han havde ikke lyst til at prøve det ny, men ville helst drive landbrug, som hans far havde gjort det. Han havde en mark liggende uden afgrøde om sommeren, for at den kunne renses for ukrudt. Den kaldtes en brakmark og blev pløjet og harvet flere gange.

»Du skulle så roer i din brakmark,« sagde Benned igen det andet forår, børnene var på gården. »Roerne skal jo holdes rene for ukrudt, og så bliver jorden renses med det samme. Og du skal få at se, hvordan kørerne giver mere mælk, når de får roer.«

På de fleste gårde fulgte man Benneds eksempel, men Hans drev gården på den gamle måde. Han ønskede ikke at få mere arbejde i marken, og det ville roerne give. Han ville have tid til at pusle i haven på sommeraftenerne, og han ville have tid til at læse, især om vinteren.

Det andet forår på gården fik han anlagt en stor have, der strakte sig fra stuehuset og ned til bækken. Også den gamle gårds byggegrund blev planeret, sået til med græs og beplantet med buske og blomster. Da Truels så det, skældte han ud: at bruge tid og penge til den slags unyttige ting! Det var helt uforsvarligt og viste, hvor ubetænksom Hans kunne være.

Hans prøvede slet ikke på at forsvare sig, men hver aften, når vejret var godt, gik han en tid i haven, skuffede, lugede, rev og vandede med vand fra bækken, hvis det var nødvendigt. Eller han gik omkring, måske sammen

med pigerne, og så på blomsterne. De var enige om, at ingen havde så køn en have som de. For det meste endte de nede ved bækken. Pigerne legede ved det rindende vand. Hans kunne lide at sidde ganske stille og stirre ned i vandet.

Bækken havde de megen glæde af. De skubbede truget, som køerne drak af, ud i vandet og sejlede i det. De kunne lige sidde i det alle tre. Hans stagede truget frem med en lang kæp. Han kunne ikke altid lade være med at drive løjer med søstre og gøre dem bange ved sine manøvrer med det usikre fartøj, som meget let kunne kæntré. Til sin egen store fornøjelse og til pigernes lystblandede skræk stillede han sig skrævende på tværs af truget og vippede det voldsommere og voldsommere. Den blide Dorte stolede på storebror og tog det roligt, men den mere fyrige Karen skreg op. Ja, en aften, da Hans var rigtig kåd og ville vise sit mod ved at vippe kraftigt, blev hun grebet af en sådan panik, at hun sprang i vandet – for at undgå at blive væltet ned i det, hvad de to andre slet ikke blev. Det morede de sig meget over – bagefter. Og næste aften ville de igen have, at Hans skulle vippe dem, for det kildede så sjovt i maven, påstod de.

Når det var meget varmt, tog børnene alt tøj af og badede i bækken. Hans fiskede på visse tider af året ved at sætte ruser i bækken. Det var aborrer og skaller, han fangede, ikke særlig velsmagende fisk, men børnene spiste dem gladeligt, fordi de var fanget i deres egen bæk.

Om vinteren var der mere vand i bækken end om sommeren. Den blev bredere. Hvis der kom hård frost, frøs både bækken og havet til. Pigerne lærte at glide på is og kunne knap få maden spist, når Karen kom fra skole, før de var af sted ude på isen. Vovede de sig ud på havet, fulgte Hans med. Han købte et par brugte skøjter af en dreng og lærte at bruge dem. Karen fik lov at prøve dem,

men faldt hele tiden. Nej, det var sikrere at glide i træskoene. Men hvor så det ellers flot ud, når Hans gled af sted over isfladen – i store buer og sløjfer. De større piger blandt Karens kammerater havde også skøjter, så hun tog knubsene med og øvede sig, når Hans ikke brugte sine.

Når Truels gik forbi og så Hans på isen, rystede han opgivende på hovedet, og skete det, at han fandt Hans læsende mide på dagen, gjorde han nar af ham: han ville absolut være bonde, ville drive gården videre, dyrke sine forfædres jord, som var blevet ved med at være dansk efter krigen, og så sad han ved højlys dag og gloede i en bog! Var det at være bonde? Var det at passe sit arbejde? Skulle han ikke hellere have taget imod tilbudet og være blevet præst!

Da Hans var blevet 15–16 år, tog han ikke mere så tungt på Truels' gnaveri. Han kunne nu lige netop svare enhver sit, renter, skatter og udgifter af enhver art. Han skyldte ikke nogen noget mere. Han kunne godt indse, at han ikke var så dygtig som Truels eller naboerne, men han sparede mere, end de gjorde. Sådan kom økonomien til at gå rundt, og han ville nu – enten så Truels kunne lide det eller ej – have lov til at se på blomsterne og høre på fuglesangen, eller lege ved bækken sammen med pigerne både sommer og vinter. Og han ville have tid til at læse. Det ville han helt bestemt ikke give afkald på – selv om de af den grund måtte spare på maden, og hans tøj måske ikke var helt så fint som andre unge karles.

Degnen blev ved med at skaffe ham bøger og blade, som han læste med begærlighed. Allermest interesseret var han i at få noget at vide om andre fund fra gammel tid, der var gjort omkring Søholm. Men han læste også om tiden efter Ansgar og vikingerne. Han blev ved at følge historien videre helt op til børnenes egen tid. Når han var i Ribe, gik han omkring i byen og fandt de historiske ste-

der og bygninger. Han prøvede at finde ud af, hvordan Vidersted og landsbyerne deromkring var blevet til, og han satte sig ind i, hvorfor det var kommet til krig med Tyskland i 1848 og 1864, så landet lige syd for Vidersted nu stod under tyskerne. Når han gik og passede sit arbejde i stalden og på marken, tænkte han på alle disse ting.

Efter at Karen var begyndt at gå i skole, skulle han selv ud med køerne om morgenen og selv hente dem hjem om middagen – de fleste dage. Nogle dage havde Karen fri fra skole, og da hun blev ældre, stod hun op om morgenen og drev køerne på græs, før hun løb af sted med de andre børn. Når hun kom hjem fra skole, hentede hun dem til aftenmalkningen.

På den tid begyndte hestene at være det bedste, Karen vidste. Den anden sommer i den nye gård faldt der megen regn, og alt stod godt på markerne. Køerne kom til kræfter igen. Begge hopper fik føl, men så indtraf den store ulykke, at det ene døde. Det var den gamle Rødes; det var nok blevet sparket af den Brune, som kunne være temmelig uvorn og ikke kunne tåle andre føl i nærheden end sit eget. Man måtte prøve at tilgive den, for den var blevet bange for et lagen, der blæste ned fra en tørresnor en dag, da Hans kørte til mølle. Den stejlede og væltede sig ind på den Røde, så vognen var lige ved at blive trukket i grøften. Det kunne den ikke komme over; den var blevet så sky, at de nok blev nødt til at sælge den, for den var farlig at køre med. Alt usædvanligt forskrækkede den. Det stakkels føl var blevet sparket så voldsomt i maven, at det knap kunne gå hjem. Da de trak den Røde ned til bækken for at vande den, stavrede det syge føl med og gik helt ud i vandet, som om det lindrede smerterne at stå i det kolde vand. Det lagde sig ned eller faldt i bækken. Hans slæbte det op i græsset, og lige efter døde det.

Karen og Dorthe græd over det. Nu havde de kun den

Brunes føl at se på inde i stalden, når hestene var i marken for at arbejde. Når de var spændt for markkredska-berne, måtte føllene ikke komme med, og pigerne havde haft det vanskelige hverv at få dem begge gennet ind i stalden, mens Hans lagde seletøjet på hopperne. Nu havde de kun det ene at få ind. Men de sørgede i lang tid over, at det andet var død, og de kunne se på den Røde, at den også sørgede. Den var altid så godmodig og fandt sig endog i, at den Brunes føl pattede den, da dens eget var død.

Den var så rolig, at Karen turde ride på den, når hestene skulle på græs. Men det kunne være svært at have den Brune med ved siden af, og det skulle hun for det meste. Hun måtte så styre den Røde med tøjret og holde fast på den Brunes tøj. Hvis den Brune så blev kåd eller bange eller stædig, kunne den trække hende ned af den Rødes ryg. Det var farligt, og hun måtte trække begge hopper resten af vejen.

Det skete tit, at Karen skulle hente hestene i marken. Det var en fornøjelse for hende for rideturens skyld. Det store problem var blot at komme op på den Røde. Skulle hun have dem begge med hjem, var det så godt som umuligt, vidste hun nok – og kunne alligevel ikke lade være at gøre nogle forgæves forsøg. Hun tog i den Rødes manke og hoppede til, hang lidt og sprællede med benene og faldt ned igen. Hun prøvede at sætte venstre fod op på hestens forben lige over knæet og så svinge højre ben over dens ryg. Det mislykkedes – én gang, to gange, mange gange, inden hun gav op. Så trak hun måske hestene hen til en lav jordvold, hvorfra hun mente bedre at kunne komme op. Men jordvolden skrånede så meget, at der blev for lang afstand fra dens top og over til hesterygen.

Hvis hun kun skulle have den Røde med hjem, gik det bedre. Den fandt sig tålmodigt i alle hendes forsøg, ja,

selv i at blive trukket ned i en grøft. Så var det let at skræve over på den.

Den Røde var gammel og ikke helt sikker på benene. En dag, da Karen sejrstolt travede hjemad og kækt satte ekstra fart på, gik det hverken værre eller bedre, end at hesten snublede og faldt. Pigen styrtede ud over dens hals og landede på hovedet lige foran den, hvor hun blev liggende et øjeblik uden rigtig at vide af sig selv. Hun græd ikke engang. Den Røde var standset op og undgik at træde på hende. Den stod ganske stille og betragtede den uheldige rytter, som efter denne koldbøtte foretrak at gå hjem. Heldigvis og mærkeligt nok havde hun ingen skade taget, ikke engang slået sig. Hun tabte heller ikke lysten til at ride. Tværtimod blev det hendes store glæde, og snart blev hun en sikker og fin rytter.

Lille Dorthe turde ikke ride. Det fik være! Men hun turde heller ikke drive med køerne, da hun blev lige så gammel, som Karen var, da hun begyndte. Dorthe var stadig bleg og tynd, og hun var en stille og lidt forsagt pige. En søndag, da børnene som sædvanlig var i kirke og efter gudstjenesten stod på kirkegården ved deres gravsted, lagde Dorthe mærke til, at nogle koner i nærheden betragtede hende og hviskede sammen. Da børnene ville gå, kaldte de på Hans og sagde noget til ham.

Da de var kommet hjem og sad og spiste, spurgte Dorthe: »Hvad var det, de koner sagde til dig ude på kirkegården, Hans?«

»Konerne siger så meget; de ville bare vide, hvordan vi har det.«

»Men var det ikke noget om mig? De kiggede sådan på mig.«

»Jo-o.«

»Hvad sagde de?« Dorthe var blevet mistænksom.

»De sagde, du var en lille spirrevip og så noget bleg og tynd ud. De mente, vi skal til at fede dig ligesom grisene.«

Hans ville slå det hen i spøg, som han plejede, for ikke at gøre hende ængstelig. De koner var somme tider lidt ubetænksomme med deres bemærkninger, selv om de var sagt i en god mening. Men han kunne godt se, de havde ret, at Dorthe så sygelig ud. Der var andre, som havde snakket til ham om det og rent ud sagt, at de var bange for, hun havde tæring – den sygdom, som deres far og mor og de fem søskende var døde af. Dorthe havde nok også opfattet et og andet og gik måske og var bange og ked af det. Skulle de have hende til læge? Hans var i vildrede med den sag – og urolig ved den. Hvis de kørte til læge, ville Dorthe bare blive endnu mere bange, og hvad havde lægebesøg og medicin hjulpet de andre?

Det var godt, at Karen var frisk og sund. Og som hun voksede! Før man så sig om, skulle hun konfirmeres. Hun gik i skolens ældste klasse, da denne samtale fandt sted. Hun havde fortalt, at degnen havde lovet dem en tur til Mandø, en køretur over havet, men kun for de store børn, som Karen nu hørte til. De skulle spørge hjemme, hvem der ville køre.

Hans meldte sig. Men hvem skulle så tage sig af Dorthe den dag? Naboerne skulle også med. Da det skulle afgøres, tiggede hun så meget om at komme med på udflugten, at Hans ikke nænnede at sige nej.

»Men du skal selv spørge degnen,« sagde han til hende. Hun var netop begyndt at gå i skole.

Degnen var en rar mand, og han var særlig venlig over for Dorthe. Da hun den første skoledag så ængstelig og undselig ud, tog han hende op på sine knæ og talte mildt til hende, og det blev ikke den eneste gang, Dorthe kom til at sidde der. Det blev næsten hendes faste plads, når

hun skulle stave i ABC'en. Hun fik uden besvær lov til at komme med de store på Mandøturen. »Hvis du kan holde ud til det og kan tåle køreturen,« fjøjede degnen til.

Det hørte hun hele tiden: hvis du kan tåle det. Derfor ville Hans ikke lade sig mærke med, at han egentlig var betænkelig ved at tage hende med.

»Du skal med – så ved vi, hvor vi har dig,« sagde han. »Du kan jo ikke passe køerne alligevel.« Det fik han Sørens karl til.

Dagen var ikke bestemt endnu, så alle de store skolebørn – og Dorthe med – gik i spænding og ventede. En sådan tur var en helt sjælden og meget stor begivenhed. Den bedste tid at lægge den på var i den varme juli måned. Men i begyndelsen af denne måned fik børnene i skolen mæslinger. Derfor måtte man vente til august, lige før høst. Der skulle også tages hensyn til, hvornår der var lavvande, for der kunne kun køres i ebbetiden, og den skulle indtræffe om morgenen, så man kunne foretage hjemkørselen ved næste ebbetid – altså 12½ time senere – inden aftenmørket kom.

Endelig kom den belejlige dag, og otte vogne rullede en tidlig morgen af sted i en række over ebbevejen. Der var næsten en mil at køre. Det første stykke stod der ikke vand over vejen, men på en gang plaskede hestene ud i havvandet, og nogle af dem blev lidt urolige. Det gjaldt også Hans' brune hoppe. Kørevejen var afmærket med riskoste på en stage. Det var ganske stille vejr med begyndende lummervarme. Solen strålede fra en klar himmel, men langs horisonten i vest lurede enkelte mørke skyer. Nogle af mændene betragtede dem med betænkelige miner, men sagde ingenting.

Børnene var alle i strålende humør. Sikken dag der ventede dem! Da degnen foreslog en morgensang, stemte de kraftigt i sammen med ham og de ældre, der var med. Det

var mest mænd. Efterhånden som de kom frem, steg vandet og blev ved at stige, indtil de nåede Dybet. Sådant hed sejlrunden mellem kysten og Mandø. Da de kørte ned i Dybet, gik vandet op til vognens bund. Pigerne hvinede og løftede uvilkårligt benene, hvilket kun forøgede morskaben.

Dorthe sad på vognens forsæde hos Hans og var nok så kry. Hun morede sig med at se på, hvordan vandet plaskede og sprøjtede om hestene og op i vognen. Det var, som de sejlede, og vognen gyngede ligesom en båd – vugge, vugge. Det føltes så dejligt – indtil hun pludselig blev svimmel og fik kvalme. Hun nåede lige at læne sig fremad, før hun kastede op, ikke i havet, men ned i vognens bund. Hun var rigtig dårlig.

Da de nåede øen, fik hun det straks bedre og løb omkring og legede med de større børn. Men da de skulle til at spise den medbragte mad, kunne hun ikke få en bid ned. Efter spisningen ville degnen hilse på sin kollega på øen. Han tog Dorthe ved hånden og lod hende gå med, så hun kunne hvile sig, mens de to lærere talte sammen. Hun blev lagt i seng og faldt i søvn.

De store børn morede sig storartet. De badede i havet og legede i klitterne. De var i samlet flok inde at se kirken, og de fik bagefter lov til at løbe frit omkring i den spændende natur, se på gårdene og snakke med Mandøboerne, som de syntes så mærkelige ud. De ældre gik i sære, gammeldags dragter.

Før børnene vidste af det, skulle de til at tænke på hjemturen. Vejret havde helt forandret sig. De mørke skyer var blevet sorte og havde bredt sig over en stor del af himlen. Nogle pludselige vindstød fejede ildevarslen over øen.

Nogle af de ældre blev urolige.

»Vi må se at komme af sted hjem, så længe det er muligt,« sagde de. »Det bliver uvejrligt, og vinden er i vest.

Fuld vandet kommer tidligt i dag, og det kan godt blive højevande.«

Men de var jo nødt til at vente, til de 12 timer omtrent var gået, og da var to af drengene ikke til at finde. De var strejft om på egen hånd og kommet helt over til den vestlige strandbred. Dem måtte der bud efter. Ur havde børn jo ikke på dengang. Hans gik for sig selv og ledte efter sjældne planter. Han havde også glemt at passe tiden. Da der blev råbt efter ham, fik han travlt med at få Dorte bragt til hægterne. Hun havde sovet et par timers tid, men kunne ikke komme sig efter »søsygen«, som Hans kaldte hendes ildebefindende.

Hun glædede sig ikke til hjemturen.

Det blev en hel del over den aftalte tid, inden vogntoget kunne sætte sig i bevægelse mod den hjemlige strandbred.

»Vandet er allerede ved at komme,« mente en af mændene og satte en hånd bag det ene øre. »Jeg kan høre 'Kræ Vester' brumme.«

Børnene var trætte og blev tavse, da de mærkede de ældres ængstelse, som dog ingen røbede med ord. Solen gled om bag de sorte skyer, der havde truet hele dagen. Det blev mørkt, som var det nat, skønt klokken kun var ca. 8.

Hvad var nu det? En hul buldren! Var det havet? Nej, det var torden, for nu blafrede et lyn mod den mørke baggrund.

De nåede Dybet, hvor vandet stod lidt højere end om morgenen. Nu var børnene ikke oplagt til at more sig over vandsprøjtet i vognene. De ældre kom med nogle beroligende bemærkninger, skønt deres uro voksede. Det var tydeligt, at vandet på grund af vindretningen og en tiltagende blæst var begyndt at stige, før det skulle ifølge almanakken. Når så tilmed hjemkørslen var forsinket, blev

det store spørgsmål, om de kunne nå over Dybet, før vandet gjorde kørsel umulig.

»Du kører for langt mod nord,« råbte Benned til Truels, som kørte forrest.

»Jeg kan ikke se kostene mere,« svarede Truels og holdt stille. De andre standsede også. Hestene var urolige og slog med forbenene i vandet. Det var, som anede de faren. Hans var bange for, at den Brune skulle blive nervøs og ustyrlig, men den forholdt sig ret rolig.

»Jeg tror, den Brune er så bange, at den bliver rolig af det,« bemærkede han til Karen, som sad på bagsædet. »Se, den ryster af skræk.«

»Kan du ikke se kirketårnet i Vidersted, Truels?« spurgte en af de andre. »Så kunne du styre efter det.«

»Nej, jeg kan ingenting se mere,« svarede Truels. »Jeg er ikke engang sikker på retningen. Jeg er ved at være helt forvildet.«

Den kraftige, selvsikre mands stemme røbede hans forvirring. Der blev en rådvild tavshed.

»Det har han godt af, den tyran,« mumlede Hans for sig selv, men fortrød det. Her var ikke stedet eller tiden til hævntanker. Ja, han ville slet ikke have vrede tanker om Truels. Han havde da hjulpet dem, de tre forældreløse børn, på sin måde. Han kunne nok ikke være anderledes.

Tavsheden blev afbrudt af en stemme, som de alle kendte, en klar, noget »tynd« stemme, der passede til den spinkle Benned med det smalle, fine ansigt. Hans røst lød dog mere myndig end sædvanlig, næsten som en kommando:

»Her kan vi ikke blive holdende. Hvert minut kan være kostbart. Lad os bytte køretøj, Truels. Jeg ser vist bedre end du.«

De måtte vade i vandet til højt op på benene for at kun-

ne bytte vogn. Så snart det var overstået, satte vogntoget sig i bevægelse. Der var ingen, der sagde noget mere. Nogle af pigerne klynkede lidt. Dorthé havde fået lov til at ligge ned på forsædet med hovedet på Hans' knæ og et tykt dækken over sig. Sådan kunne hun undgå at kaste op – mad havde hun ikke fået, men kvalmen kom igen.

Nu var det Truels, der råbte – og råbte højt: »Du kører også for langt mod nord, Benned. Du er helt ude ved kanten af vejbanen. Holdt – holdt dog, mand!« tordnede han ophidset. De holdt alle stille igen.

»Nu står jeg af vognen og går foran,« fortsatte han beslutsomt. »Det haster, for vandet kommer hurtigere, end vi kan køre.«

Han gav tømme til en husmand, som havde fået lov til at køre med, og sprang i vandet, gik rask om foran den forreste vogn og begyndte søgende at gå fremad.

»Kan du se kostene, Truels?« spurgte Benned.

»Ja, jeg kan lige skimte de nærmeste. Kør nu efter mig, men langsomt.«

Vognene satte sig i bevægelse igen.

»Kan du ikke gå lidt stærkere?« råbte Benned. »Vandet stiger hurtigt nu. Vi må op af Dybet i løbet af få minutter.«

Det kom de også, men dermed var faren ikke overstået. Højvandet overskyllede hele vadehavet lige op til strandbredden.

Netop som den sidste vogn nåede op af Dybet, rullede atter et tordenskrald, og et skarpt lyn lyste op, som var det dag.

»Sådan skal vi have det!« råbte Jakob i et forsøg på at sprede uhyggen – han var kendt for sin kådmundethed: »Vorherre lyser for os!«

Men efter lynet syntes mørket endnu tættere. Tilmed

begyndte det at regne. Inden længe styrtede regnen ned, så det var, som himmel og hav gik i ét.

De fleste børn krøb ned i bunden af vognene, Karen også. Hun havde holdt sig tapper hele tiden. Hun stolede på storebror. Han trak dækkenet helt op over Dorthes hoved, og hun faldt hen i en døs.

»Holdt lidt igen!« kommanderede Truels. »Vi må have én mere til at gå, så der kan være en mand ved hver sin side af vejen.«

En mand mere sprang i vandet, og man bevægede sig atter fremad med små standsninger, når Truels blev usikker. Vandet steg så meget, at det stod lige så højt som i Dybet. Vestenvinden tog til, bølgeslaget voksede, og da vogntoget nåede strandbredden, blev vognene næsten skyllet i land.

Drivvåde var alle, men nogen ulykker var der egentlig ikke sket. Uden lang snak skiltes man og kørte hver til sit. Det hastede med at få det våde tøj af kroppen.

»Det blev alligevel Truels, der reddede os,« sagde Karen, da de tre søskende kørte hjem.

»Truels!« Hans' stemme lød foragtelig. Der var tavshed lidt. Så sagde han: »Jeg tror, det var Gud, der reddede os, Karen.«

Dorthe rystede over hele kroppen, da Hans hjalp hende af tøjet og i seng. Hun søgte forgæves at undgå at græde.

»Det var endda godt, du kom med, Dorthe,« smådrillede Hans. »Du har rigtignok moret dig godt – hele tiden.«

Hun smilede til ham gennem tårerne og stak sin lille, tynde hånd ind i hans: »Lad os bede Fadervor,« sagde hun stille.

De følgende to-tre dage måtte Dorthe blive i sengen. Så var hun nogenlunde frisk igen.

STORMFLOD

Degnen blev ved med at tage sig beskyttende af den milde og svagelige Dorthe i alle skoleårene. Han mente som andre, at hun vel sagtens gik med den dødelige sygdom.

Hun hjalp ellers tappert til med arbejdet derhjemme, selv om kræfterne var små. For det meste tog hun sig af de huslige sysler, mens Karen var i marken sammen med Hans. Køerne fik hun dog lært at drive med, og hun blev endnu ivrigere end Karen til at lægge mærke til blomster, fugle og dyr.

Hans havde endelig ladet sig overtale til at så lidt roer på en mark tæt ved gården. Men det blev en regnfattig sommer det første år, så roerne spirede dårligt, og da de få spredte og spæde planter var kommet op, rejste der sig en voldsom østenstorm, der sendte skyer af sandstøv ind over den løse og tørre jord, så roerne blev ødelagt eller dækket af sand.

Det var jo sørgeligt, men Hans var ikke fri for at hovere over for Banned:

»Jeg skulle aldrig være gået med til at så det moderne skidt,« sagde han.

Næste år prøvede han dog igen og havde bedre held. Da måtte så begge pigerne i marken for at luge roerne. Der kom godt med regn, og rugen groede også godt. Da høsten kom, måtte Dorthe hjælpe Karen med opbindingen, som da de var små piger. Karen var det år tretten år og gik til præst; Dorthe var 10.

Da de en dag gik og havde travlt med at høste, sprang en hare op, lige hvor leen ville ramme ved næste hug, og to små lysebrune harekillinger lå tilbage i lejet.

Nej, hvor pigerne blev overraskede. De lagde sig på knæ og kærtegnede de små søde dyr.

»Det var synd, at jeg skulle komme til at forskrække haremor,« sagde Hans. »Men jeg så den slet ikke, før den løb.«

»Du blev lige så forskrækket som haren,« lo Karen. »Men hvad skal vi nu gøre ved killingerne?«

»Ja, hvad skal vi gøre ved dem? Vi kan ikke lade dem blive liggende, for når en hare sådan jages op, tør den ikke komme tilbage til lejet. Harerne er nogle bangebukse. Derfor siger vi: 'Bange som en hare.' Vi bliver nødt til at tage dem med hjem – og gå hjem med dem med det samme. Dorthe kan få lov til at passe dem. Men det er slet ikke let at holde liv i sådan noget småkræ.«

Hans tog harekillingerne i sin hat, og de gik alle tre hjem med dem. Pigerne var fulde af spørgsmål: »Hvor skal de være? Hvad skal de have at spise?« osv. De var lige ivrige begge to.

Killingerne blev lukket ind i en tom kalvesti. De fik en underkop med fortyndet mælk i, og Dorthe gik straks i gang med at plukke græs til dem. Men de ville ikke engang kigge efter maden, sad kun og krøb sammen i en krog.

Dagen efter fik Karen fat i en sut, som de satte på en flaske, og så gik det lidt bedre med at få mælk i dem. De mimrede med snuden og forsøgte at få sutten i munden. Om de fik lidt mælk i sig, var ikke let at afgøre, men de blev efterhånden mere frimodige, hoppede rundt og snuste i det mindste til mælkebøtterne.

Ville det lykkes at holde liv i dem? Hans turde næsten ikke tro det. »Men det ser ud til det,« sagde han, mest for at glæde pigerne.

En dag, Dorthe var alene hjemme, mens de andre var i marken, opdagede hun, at en af killingerne var sluppet ud af kalvestien og løb omkring i stalden. Det var nok hendes skyld, for engang da hun havde været inde i stien for

at se til dem og prøve at få dem til at drikke, løb den ene bagefter hende, da hun gik ud. Hun vidste ikke, at den var sluppet ud, før hun opdagede den i en kobås. Hun blev bange for, at den skulle slippe helt ud af stalden, så da hun selv gik ud for at gå ind og lave mad, smækkede hun døren hurtigt og hårdt i efter sig. Der lød et skrig. Hun havde slået døren i om harekillingens hals.

Hun tog den op i armen og lagde sin kind mod dens krop, mens tårerne stod hende i øjnene. Der var liv i den endnu, mærkede hun, men inden Hans og Karen kom hjem, var harekillingen død.

To dage efter døde også den anden. Dorthe var sikker på, at den var død af sorg over at have mistet sin søster – eller broder.

De to killingers død var en stor sorg for alle tre søskende, men samme efterår oplevede de en ulykke, der var langt, langt værre, både for dem selv og andre: den store stormflod.

Vadehavet lå for det meste så stille og fredeligt som en sø, næsten uden bølger. Men at det også kunne rejse sig i sin væld og blive farligt, fik Viderstedboerne at mærke af og til. Vadehavet var jo dog et hjørne af verdenshavet, og befolkningen på disse flade vestkystegne vidste, at vandet under en vestenstorm kunne stige mange alen og skylle ind over engene, så Søholm blev en ø som i gamle dage. Der var endnu ikke bygget diger til beskyttelse. Under en stormflod blev græsset ødelagt af saltvandet, og jorden blev ufrugtbar et år eller to.

Endnu værre var det naturligtvis, at både mennesker og dyr kunne omkomme, sådan som det skete det efterår, da Karen var begyndt at gå til præst.

Det var henad aften en dag i oktober. Vejret havde været uroligt nogle dage, så mændene i Vidersted snakkede om, at det nok var bedst at binde kvæget ind, for næt-

terne var kolde, og græsset groede ikke mere. Men de havde ikke fået gjort alvor af tanken. Flere gange havde vandet stået højere end normalt og var skyllet ind over strandbredden. Den aften, floden kom, havde vestenvinden ikke været hårdere end de foregående dage, men ved aftenstid steg blæsten til storm eller vel egentlig orkan. Hans vidste som alle andre på egnen, at der ville blive højvande ved ottetiden om aftenen, så da han og Karen var færdig med aftenmalkningen, havde han ikke ro til at sætte sig ind. Han gik ud på gårdspladsen og lyttede. Var havets brummen ikke højere end sædvanligt? Var det ikke selve bølgernes brusen mod strandbredden, der af og til kunne høres? Der var enkelte af byens mænd ude, kunne han høre og skimte i halvmørket. Han råbte til den nærmeste og foreslog, at de hentede kvæget hjem med det samme trods mørket. Flere kom til. De havde også hørt den uhyggelige, hule brummen fra havet. Det blev hurtigt bestemt straks at gøre forsøg på at samle de nærmeste gårdes kreaturer og drive dem hjem i samlet flok. Hans løb ind for at sige besked, tage frakke på og hente en lygte.

Netop som de var færdige til at gå, kom en karl løbende fra havet ad markvejen. Han havde været på jagt og havde bøssen og et par ænder i hænderne.

»Vandet kommer, vandet kommer!« råbte han forpustet på lang afstand.

»Løb videre og sig det til de andre!« råbte de igen, idet de løb den vej, som karlen kom fra.

Snart hørte de stemmer fra flere sider og så lygternes blafren fra andre veje. Fra hele landsbyen var der mindst én mand fra hver gård på vej til havet. Fra andre landsbyer langs vadehavet var det samme tilfældet.

Hvor mændene kom frem, lukkede de ledene op til fennerne, så kreaturerne kunne slippe ud. Ingen tog hen-

syn til, om det var deres egne eller andres, der blev åbnet for. Alle skulle hjem, og det gjaldt om at hjælpes ad og at handle hurtigt. Kvægflokkene havde de fleste steder i forvejen samlet sig ved udgangene – dog med undtagelse af enkelte strejfer, der løb forvildede og forskræmte om. Dem kunne man ikke tage hensyn til. Flokkene var villige til at trække med vinden ind til byen. Enkelte af mændene fulgte efter dem og fik dem til at løbe. Gik det sådan, at vandet nåede dem, ville det drive dem endnu hurtigere af sted i den rigtige retning.

Hvor højt vandet stod, og hvor langt det var nået ind over markerne, kunne endnu ingen danne sig nogen mening om. Mørket og skumsprøjtet i den vestlige synsrand gjorde det umuligt, og larmen fra bølgeslagene gjorde det næsten lige så umuligt for mændene at tale sammen.

Nu gjaldt det fårene, som gik nærmere havet. Mændene regnede med, at kvæget nok skulle kunne reddes, i alt fald med undtagelse af de enkelte, der var kommet bort fra flokken og let faldt i de dybe grøfter, som omgav hver enkelt engstrækning. Skete det, ville de ikke selv kunne redde sig op, og hvordan kunne man finde dem og komme dem til hjælp? Grøfterne blev jo usynlige, hvis vandet oversvømmede engene.

Men hvor var fårene? Hvis vandet nåede dem på de klitagtige strækninger langs den østvendte strandbred, før mændene fik dem jaget indad mod land, var de fortabt, for det var deres natur at svømme mod vandet, udad mod havet. Blev så først ulden gennemtrukket med vand, var de ude af stand til at svømme; i hvert fald havde lammene ikke kræfter til det. Blev så bølger og strøm alligevel for stærke for en fåreflok, så den blev tvunget indad og nærmest flydende nåede markerne, ville fårene rimeligvis komme til at sidde fast i pigtrådshegnene, som omgav fennerne. Skete det, kunne det let blive fårenes død.

Mændene søgte ud mod havet i smågrupper eller enkeltvis, spejdende og kaldende. Vandet stod i højde med de lave klitter, og larmen var så voldsom, at den for det meste overdøvede fårenes og lammenes ængstelige brægen.

Hans var mellem de forreste. Hans lygte var blæst ud og kunne ikke tændes igen i stormvejret. At skelne fårene fra hinanden kunne der ikke være tale om, men han vidste, at Karens og Dorthes dæggelam havde et reb om halsen. Det var nu et voksent får og havde to lam. Kunne han dog blot redde de tre, tænkte han. Han vidste, hvilken sorg det ville være for pigerne, hvis de druknede.

Mændene fik samlet en del af fårene og begyndte at drive dem hen mod markvejen. Så vidt Hans kunne se, havde ingen af dem reb om halsen.

»Vi opgiver at få resten med,« blev der råbt. »Venter vi længere herude, så omkommer både fårene og vi selv.«

Der var ingen, der protesterede, heller ikke Hans. Mændene begyndte at trække sig væk fra den oversvømmede strandbred. Enkelte tøvede dog og løb endnu en gang frem og tilbage langs stranden i håb om stadig at redde enkelte får. Vandet gik mændene højt op på benene. Også Hans tøvede, spejdede og kaldte. Han mente, dæggelammet kendte hans stemme endnu, og hans råb var da heller ikke forgæves. På én gang mærkede han, at et får strøg sig op ad hans ben. Han greb i dets uld og følte famlende efter, om det havde reb på. Jo! Det havde det. Men lammene? Jo, de var der også, svømmede mere end gik ved siden af fåret. Han fik fat i fårets tøjlr og trak det med sig. Lammen svømmede bagefter.

Vandet var begyndt at vælte ind over engene, og Hans løb sammen med et par andre østpå. Vandet sprøjtede om bencne, men de kunne stadigvæk skelne vejen fra enge og marker. Mens de løb, hørte de brægen fra får, som var blevet efterladt ved stranden og nu drev med vandet ind

mod land. De opfattede forskellen mellem moderfårenes ængstelige kalden og lammenes svar, der næsten lød som skrig. Ind imellem den stadige brægen hørtes enkelte brøl fra de stakkels kvier eller stude, som var ved at omkomme i de dybe grøfter.

Hans blev sinket af fåret, som han trak med. Engang var han ved at snuble over lammene, som stadig fulgte efter moderen. Da han kom på benene igen, var de to mænd, han fulgtes med, kommet så meget foran, at han ikke kunne se dem. Vejen kunne han heller ikke skelne. Han famlede sig frem, men mærkede, at han var kommet ind på en mark. Han turde ikke tage sig tid til at prøve på at finde tilbage til vejen, løb bare østpå – så vidt han da skønnede – ind over markerne, trækkende fåret efter sig. Han prøvede at holde øje med lammene, men en gang imellem vidste han ikke, hvor de var.

Da han nærmede sig byen, viste det sig, at vandet var trængt hurtigere frem længere sydpå, hvor der var lavere. Det var derefter skyllet mod nord og stod nu højere omkring Søholm end nærmere havet. Han var på den måde blevet omringet af havet. Vandet strømmede imod ham både bagfra, forfra og fra syd. På kort tid stod han i vand til skridtet. Lammene var nødt til igen at svømme hele tiden, og de sakkede bagud, efterhånden som vandet gennemblødte dem. Han blev bange for, at de skulle drukne, og trods trætheden greb han med en sidste anstrengelse de store lam og bar et under hver arm. Samtidig tumlede han fremad uden klart at opfatte, hvad han gjorde. Det stod ham dog klart, at han skulle redde lammene og fåret, som nu også måtte svømme.

På én gang blev jorden væk under hans fødder. Han sank, og vandet lukkede sig over ham.

– – – Karen og Dorthe gik i den største angst derhjemme. Ikke et øjeblik havde de ro til at sætte sig. Enten stod

de ved vinduet og spejdede, eller de gik uden for gården trods det frygtelige vejr, lyttede og stirrede ud i mørket. De syntes, der gik så uendelig lang tid, før der skete noget.

Endelig begyndte kvægflokken at komme, men mændene, der drev dem, vidste ikke noget om Hans. Et stykke tid senere kom nogle andre med de første får. De kunne fortælle pigerne, at deres broder var blandt dem, der var blevet ude ved havet for at lede efter flere får. Da de dukkede op, var vandet allerede ved at blive presset ind fra syd, og det var kun med stort besvær, at det lykkedes at holde sammen på fårene og lammene og få dem drevet ind i gårdene.

Pigernes ængstelse steg. Der kom flere mænd, uden at Hans var med, til sidst en lille flok, som drev de sidste får. Karen stod nu hele tiden uden for gården og spurgte og spurgte.

»Har I ikke set Hans?«

»Han er da vist med her,« svarede en af de sidst ankomne.

»Han var med, da vi begyndte at gå,« sagde en anden.

»Han havde et får med i et tøjr.«

Men han var ikke med mere, og ingen vidste besked om ham.

Karen tog en tyk frakke på.

»Jeg vil gå ham i møde,« sagde hun til Dorthe. »Jeg kan ikke lade være, selv om jeg godt ved, at jeg ingenting kan gøre. Det er, som om han kalder på mig. Du må love mig at blive inde imens. Du bliver syg, hvis du går ud i blæsten.« Så gik hun – eller småløb, mens stormen hylede om hende, og skumsprøjtet piskede hende i ansigtet.

Hun nåede dog ikke mange skridt, før hun hørte brægen, først af et får og så af et lam. Hun standsede og lyttede. Hun var på vej mod nord af markvejen, men drejede

straks mod vest efter lyden, og her kom et får med tøjrsvømmende mod hende. Bagefter svømmede to lam. Karen kendte straks fåret. I det samme hørte hun en plaskende lyd og et højt råb. Hun styrtede fortumlet af sted i retning af råbet og skimtede svagt, at noget bevægede sig i vandet på kanten af den sandgrav, hvor guldfundet var gjort.

Karen vidste, det var Hans, hun så, skønt mørket og vejret gjorde det umuligt at kende ham. Der hørtes i det samme en svag lyd som af sand, der skred sammen eller skylledes væk af vandmasserne.

»Hans, er det dig?« råbte hun, så højt hun kunne, helt ude af sig selv af skræk.

Det, der bevægede sig, var blevet mere utydeligt, men kom så frem igen, og Karen skimtede noget, der blev rakt frem imod hende. Var det menneskearme? Hun lagde sig på knæ og kravlede forsigtigt frem mod sandgravens kant, som var lidt højere end markvejen, så den ragede op over vandet. Jo, der var ingen tvivl: det var Hans, der kæmpede for at få fodfæste i sandet, som vandet skyllede ned. Med et fast greb tog hun fat i de fremstrakte arme og trak til af alle kræfter. Overkroppen kom op af den smattede blanding af vand og sand, og den druknende formåede selv at få det ene knæ frem til at støtte sig på. Karen tog et nyt tag, og kravlende kom skikkelsen nærmere og rejste sig op. Ingen af dem kunne sige et ord. Hans gispede på grund af havvandet, han havde slugt, og stønnede af udmattelse.

Støttende hinanden nåede de frem til gården og kom ind. Karen fik Hans af tøjet og i seng. Der blev ikke sagt mange ord. Hver gang Karen forsøgte, kom hun til at græde. »Hans, Hans,« gentog søstrene blot. Han havde ikke kræfter til at give nogen forklaring.

Karen varmede øl til ham, som han drak i små slurke. Det kvikkede op.

»Hvorfor blev du så længe derude?« spurgte Dorthe.

»Jeg skulle da have jeres dæggelam med mig,« hviskede han og smilte til dem med tårer i øjnene. »Hvor er fåret – og lammene?«

Pigerne havde helt glemt dem. Men da de åbnede døren ud til gårdspladsen, så de dem alle tre stå ved stalddøren, og de fik dem lukket ind.

»Det var fårene, der reddede dit liv, Hans,« sagde Karen, da de kom ind. »Det var fordi de brægede, at jeg fandt dig.«

»Nej, det var dig, der reddede mig, lille Karen,« hviskede han. »Jeg kunne umuligt selv være kommet op af sandgraven. Sandet, som jeg trådte på, blev hele tiden skyllet ned af vandet.« Han lå stille hen et stykke tid og lukkede øjnene, som han sov, og pigerne tænkte på at liste i seng. Da slog Hans øjnene op og sagde: »Gud har hjulpet os, ligesom han gjorde under Mandøturen. Jeg er så træt. Kan du bede Fadervor, Karen?«

Det gjorde hun.

Men det blev en urolig nat på »Guldagergård«. Fra stalden hørtes brølen fra de kreaturer, som var lukket derind uden hensyn til, hvem der ejede dem. De gik løse mellem hinanden.

Hans lå i feberdøs og rejste sig af og til, som ville han stå op. Flere gange kastede han op, og han fik hosteanfald, så det peb i brystet.

Karen blev siddende hos ham hele natten. Så snart det blev lyst, fik hun Benneds karl til at ride efter lægen. Da han langt om længe kom, rystede han på hovedet og talte om lungebetændelse. »Svage lunger,« bemærkede han hen for sig. Karen fik besked på, hvordan hun skulle passe

ham, og hvilken medicin han skulle have. Lægen havde travlt. Stormfloden havde givet ham patienter på hele egnen, og flere mennesker var druknet.

Først efter lægens besøg fik Karen og Dorthe tid til at se på følgerne af stormfloden omkring gården. Haven havde været oversvømmet næsten lige op til huset, og også det meste af marken og engene. De tre på »Guldagergård« vidste, at saltvandet, der var trængt ned i jorden, ville skade afgrødernes trivsel de følgende år. Sådan gik det. Det blev dårlige tider i landsbyerne ved vadehavet, også hos de tre søskende. Det held havde de dog, at alle deres kreaturer var reddet, men der var druknet to får og tre lam.

Allerværst var det, at Hans på grund af anstrengelserne og kulden den frygtelige stormflodsnat havde fået et knæk, han aldrig helt forvandt. Han lå syg hele vinteren; sommeren efter gik han stadigvæk og hev efter vejret, og han var blevet duknakket som en gammel mand. Kræfterne ville ikke helt vende tilbage, arbejdslysten heller ikke. Han søgte at overvinde svagheden og mismodet med sine lyse smil og muntre bemærkninger, særlig over for Karen, som nu måtte udføre det strenge arbejde. »Jeg kan sagtens,« sagde han, »jeg har jo fået en konfirmeret karl.«

BØRNENE VOKSER TIL

Om foråret efter den store stormflod blev Karen konfirmeret. Stemningen på »Guldagergård« var trykket både på grund af Hans' sygdom og fordi de alle vidste, at afgrøderne ville vantrives så meget, at det blev nødvendigt at sælge ud af besætningen. Den brune hoppe var allerede blevet solgt, fordi den var blevet for farlig at køre med. Hans lagde ikke skjul på, at den var sky, så han fik ikke nær så meget for den, som han måtte give for den ny.

Nogle dage før konfirmationen kørte de alle tre til Ribe for at købe en hvid kjole. En hvid kjole skulle Karen have, sagde Hans, men andet kunne der ikke blive råd til.

Karen ønskede sig så inderligt en broche til den hvide kjole. Hun sagde det ikke rent ud, men Hans vidste det nok. Han havde antydnet det en dag på sin spøgende måde:

»Du behøver ingen smykker, for du har jo dit røde hår som pynt!«

Karens hår var ikke rødt, men havde et rødgyldent skær. Det var nok til, at de andre børn i skolen drillede hende og kaldte hende rødhåret. Det var hun ked af, og hun havde fortalt det hjemme. Hans' drillerier smilede hun bare ad.

Trods broderens ord gik hun den dag i Ribe og kastede et stjålent blik på guldsmedebutikkernes vinduer, men Hans gik bare rask forbi dem.

Da så konfirmationsdagen kom, havde storebror – han var netop blevet 20 år – en stor overraskelse til hende. Deres mors broche, som var af guld, var blevet reddet fra branden. Den havde han hele tiden siden tiltænkt Karen som konfirmationsgave, men havde holdt det hemmeligt. Da hun fik den hvide kjole med den nypudsede guldbroche på, så hun så sød og sund ud med sine rødmossede kinder,

der var hærdet af vind og sol, så de to andre faldt hen i beundring.

»Du ligner en rigtig fin, voksen dame,« spøjte Hans.
»Og brochen passer lige til det røde hår!«

Karen smilte med tårer i øjnene. Hun havde lyst til at tage ham om halsen.

Højtideligheden i kirken gjorde stærkt indtryk på dem alle tre. De tænkte meget på deres far og mor og ønskede inderligt, at de havde været levende.

Dorthe havde sin hoste at døje med. Mavepine havde hun også; det fik hun altid, når der skulle ske noget usædvanligt.

Da de var kommet hjem og sad og spiste middagsmad – de fik hønsekødssuppe i dagens anledning – lå der endnu et skær af alvor og højtid over deres ansigter.

Hans rømmede sig. Så sagde han:

»Jeg sidder og tænker på, om vi kan blive ved at have det lige så godt, som vi har det nu. Når man har det godt, kan man ikke vente, at man skal få det bedre, men man kan godt være bange for, at det ikke kan blive ved. I dag vil vi ikke tænke på, at vi er fattige, men vi vil tænke på, at det nok om nogle år vil gro godt på marken og i haven igen, og vi vil tænke på, at vi fik lov til at blive sammen og beholde gården. Nu er du snart voksen, Karen, så du bliver måske ikke hjemme ret meget længere. Du har vel også bedst af at komme ud at tjene. Men det bliver ikke let for Dorthe og mig at undvære dig, fordi vi er så vant til at være sammen alle tre.«

Karen var letbevægelig den dag, så hun havde fået tårer i øjnene. Den tale rørte hende endnu mere end præstens i kirken.

»Jeg vil allerhelst blive herhjemme,« hviskede hun. »Jeg vil hjælpe dig.«

Sådan blev det da de første år. Hun var næsten hele

tiden på færde i marken og i stalden. Dorthe var netop blevet så gammel, at hun ikke gik i skole om sommeren. Så kunne hun passe det hele inde i huset. Om vinteren, når der var mindre arbejde ude, og Dorthe gik i skole, tog Karen sig af madlavning og rengøring.

Hans var ikke myndig endnu, så han stod egentlig stadig under Truels, men han holdt op med at spørge ham til råds og rette sig efter ham. Arbejdet på gården havde fået sin faste gang, som han kendte, og forandringer brød han sig ikke om. Det vanemæssige passede ham bedst, og det blev også en vane at spare. Det var nødvendigt, når udgifterne skulle dækkes. Og det blev de. De tre søskende var lige bange for at skylde nogen noget.

Et par år efter Karens konfirmation skete der noget usædvanligt under tørvegravningen. Som sædvanlig fulgte de alle tre ad ud i mosen. Karen var blevet den stærkeste af dem, så det var hende, der stod i »pytten« og smed tørvene op på græskanten med en spade. Dorthe lagde dem til tørring i græsset, mens Hans gik og samlede nogle visne grene og tørt græs sammen i småbunker. Hensigten var både at fjerne grenene og at få ved til et bål, hvor de kunne koge vand til kaffe. Bålet brændte næsten alt for godt, og Hans tog sig ikke i agt for den brændbare jordbund. Da de var færdige med arbejdet i mosen den første dag og ville køre hjem, opdagede de, at jorden under bålet brændte. De hældte vand på med spaden, men ilden havde fået så godt fat, at de ikke turde stole på, den var slukket. Den kunne blusse op igen og brede sig, vidste Hans, der blev meget betænkelig ved situationen. Ja efterhånden blev han ganske forskrækket; hvad kunne det ikke blive til? Han så for sig, hvordan ilden bredte sig i mosen, ikke alene i deres egen, men også i de omliggende, som ejedes af andre. Det kunne blive en storbrand, der ødelagde hele mosen. Havet kunne ødelægge, når det tog magten fra

menneskene og rasede i sin vildskab. Det havde de tre set. Men ilden var lige så farlig og vanskelig at beherske. Det havde de også set, da den gamle gård brændte, og skrækken sad i Hans endnu. Der var lige ved at gå panik i ham. Han sagde ikke, hvor bange han var, men pigerne kunne se det på ham, og de blev også forskrækkede.

»Jeg bliver nødt til at køre herved i mosen igen, når jeg har været hjemme med jer,« sagde han. »Jeg må våge her i nat og se efter ilden og prøve på at slukke den. Jeg bliver nok nødt til at hælde vand på hele tiden.«

Det syntes Karen ikke om. Hun var bange for, at han skulle fryse, og hun var heller ikke helt rolig ved den tanke, at hun og Dorte skulle være alene om natten. Men det blev, som Hans havde sagt. Han kørte hjem med pigerne, fik overtøj, tæpper og en spand i vognen. Hurtigt kørte han så af sted igen til mosen, og der vågede han hele natten uden at tænke på søvn. Han gravede grøfter og enkelte dybe huller omkring stedet, hvor ilden havde fat, og hældte vand ned, hvor han havde gravet, og ned på ilden, der så i stedet for flammer slog røg og os op.

Næste dag hentede han pigerne, så de kunne arbejde med tørvene. Ind imellem bar de vand op i spanden til at slukke ilden med eller holde den under kontrol.

Heller ikke næste nat turde Hans forlade mosen, men tidligt om aftenen kørte pigerne selv hjem til køerne og kom igen næste morgen. Hans ville være helt sikker på, at ilden var slukket. Det var han, da også den dag var gået. Men han havde ikke haft godt af de nætter i mosen med den klamme tåge. Hosten tog til, og han fik ondt i halsen og i brystet.

Så længe han havde det sådan, kunne Karen ikke komme hjemmefra. Hendes arbejde kunne ikke undværes. De tre søskende måtte blive ved med at hjælpe hinanden, og det ville de også helst. Når de holdt sammen, kunne den

værste fattigdom holdes fra døren. Hans vænnede sig til ikke at tage så hårdt fat og var forsigtig med kulde. Han blev munter igen og tilbragte meget af tiden med at læse. Det kunne han aldrig få nok af, og han var stadig god til at give søstrene del i, hvad han læste, og hvad hans læsning fik ham til at tænke på. Det snakkede de meget sammen om, når de om aftenen fik lysene eller lampen tændt. Dorthe havde lyst til at læse ligesom Hans, men Karen var så fornuftig og praktisk – hun syede eller strikkede.

Det var heldigt, at Karen var så rask og arbejdsglad. Hun var utrættelig og kunne næsten selv passe det hele; og hun gjorde det gerne.

Helt anderledes forholdt det sig med lille, svage Dorthe med sin mavepine, sin ørepine og sin tandpine – og sin hoste. Konerne stak stadig hovederne sammen og hviskede, når de så hende. Nu vidste hun nok, hvad de hviskede om. Der var ingen, der troede, at hun levede ret længe. Men nu var hun da kommet i konfirmationsalderen. Hendes store øjne under de højtsiddende bryn så alvorligt og forundret frem imod det, der ventede hende. Skulle hun nogen sinde blive voksen og komme til at opleve det forunderlige liv, som hun anede var til, og som hun læste om i bøgerne? Eller blev det døden og graven sammen med de syv på kirkegården? – Hun blev træt og forpustet over næsten ingenting. Hun vidste, at livet ikke ville blive let for hende, hvis hun fik lov til at leve det. Men hun havde alligevel inderst inde en tro på, at noget stort og godt var i vente. Måske ikke det, som de fleste kaldte stort og lykkeligt, men noget endnu bedre. Tanken om døden – de andres og hendes egen – og den modgang, som hendes svage helbred gav, havde rettet hendes sind mod en indre lykke og havde givet hende viljestyrke og karakter.

Den nye præst, pastor Lund, som netop var kommet til sognet det år, da Dorthe gik til præst, havde så meget nyt

og godt at fortælle. Det sugede hun til sig af hele sit hjerte.

Der blev på den tid bygget et forsamlingshus i Vidersted. De tre søskende bestemte sig til at gå med til møderne der. Skønt de egentlig var beregnet for helt voksne, gik Dorthe med den vinter, da hun gik til præst. Ved møderne blev der tit talt af lærere ved en ny slags skoler for unge, som de senere år var begyndt rundt om i landet, højskoler kaldtes de. Dorthe var sikker på, at hvis hun kunne komme på sådan en skole, ville hun få hjælp til at finde det, som hun længtes efter, og som kunne gøre hende rigtig lykkelig.

Før hendes konfirmation var de tre søskende ikke på nogen køretur til Ribe, som da Karen skulle konfirmeres. Dorthe skulle bruge Karens konfirmationskjole, som en syerske blot syede lidt ind i livet. Skulle hun også bruge Karens – eller mors – broche? Dorthe spurgte ikke om det. Hun kunne såmænd godt helt undvære en broche, syntes hun. Hun var vant til at bruge Karens omsyede kjoler både til daglig, til skole og til præst. De var ikke så fine som de flestes, og somme tider var hun blevet drillet af den grund. Det var hun ked af, men hun havde lært at tage sig det let og i det hele taget ikke tænke så meget på tøj. Alligevel dukkede tanken om brochen op i dagene før konfirmationen. Den kunne nu pynte den hvide kjole, der var gulnet en hel del. Og hun havde ikke engang så smukt, gyldent hår som Karen! Hendes hår var mat og glat, nærmest farveløst. Men det var langt, og hun havde tænkt på at lægge den lange fletning som en krans oven på hovedet. Det havde hun set en anden gøre, og det så kønt ud, syntes hun.

Så kom dagen. Solen skinnede, og skønt det var først i april, følte luften sommervarm. Hans og Karen havde skuffet og revet i haven. Vintergækker og krokus var

fremme, og Karen havde sat nogle af dem i vaser inde i stuerne. Bordet blev om morgenen dækket med en hvid dug og pænt porcelæn, før de gik i kirke. Da Dorthe havde fået den hvide kjole på, kom Hans med en lille pakke, som han rakte til konfirmanden.

»Værsgod,« sagde han helt forlegen. »Du skal pakke den op med det samme.«

Det gjorde hun, og en lille rød æske kom til syne. Mens Dorthe med fumlende fingerbevægelser lukkede den op, så de store søskende til med næsten lige så stor spænding. I æsken lå den yndigste ravbroche. Hans havde købt ravstykket af en karl, der var fra egnen længere nordpå, hvor man kunne finde rav ved strandbredden. En guldsmed i Ribe havde slebet det og sat nål på. Det var ordnet i al hemmelighed.

Dorthe havde de slemme smerter i maven, men da hun havde fået ravbrochen på og hvilet sig lidt, var hun godt tilpas, og de fik alle en god oplevelse i kirken. De syntes godt om den ny præst og hans måde at holde konfirmation på. Han overhørte ikke børnene, som den forrige præst havde gjort. Han snakkede jævnt og livligt med dem, allermost med Dorthe.

Da de var kommet hjem, var suppen hurtigt på bordet, da den var blevet kogt om morgenen. Hans bad den sædvanlige bordbøn, og så sad de og glædede sig over høj-tiden og over at være sammen, ligesom de havde gjort ved Karens konfirmation.

Hans blev veltalende og bevæget ved en sådan lejlighed. Han holdt ikke tale, men han havde noget, han måtte have sagt:

»Nu er du så 14 år, Dorthe, og Karen er 17, og jeg er 23. Vi er voksne alle tre.« Her protesterede Dorthe. Hans fortsatte: »Næsten voksne alle tre. Og vi har gården, og vi har det godt – næsten. Jeg mener, det kunne jo godt

have været lidt bedre med vort helbred, Dorthé, og lidt bedre med vor økonomi, Karen. Det er min skyld, at vi ikke klarer os bedre med vore pengesager, men stormfloden har også nogen skyld, og nu falder priserne på det, vi skal sælge. Men Truels skal aldrig få »Guldagergård«, og han skal aldrig få os tre skilt ad. Det skal vi nok selv bestemme.«

Han standsede. Søstrene kunne mærke, han var bevæget. De sagde ingenting, og han fortsatte:

»Jeg er bare ked af, at du er ved at være voksen, Dorthé. Så har vi ikke et barn i huset mere. Det kan jeg ikke så godt undvære.«

Dorthé protesterede igen: »Jeg er nu ikke voksen – endnu. Og ved du hvad, Hans – du skal da giftes, så der kan komme små børn i huset. Hvor ville det være dejligt!«

Hans smilede – lidt vemodigt. »Jeg giftes!« sagde han. »Der er såmænd ingen piger, der vil have mig til mand, syg og sær som jeg er.«

Nu brød Karen ind i samtalen: »Du er da ingen af delene, Hans. Du kommer bare for lidt ud mellem de andre unge; du sidder bare herhjemme hele tiden.«

»Ja, men det vil jeg helst, Karen. Være hjemme hos jer, gå ude i haven og se på blomsterne eller sidde nede ved bækken – det er det bedste, jeg ved. Ja, og fiske lidt og gå på jagt – helst uden at skyde noget! Og læse. Jeg passer ikke sammen med de andre unge. Det, jeg vil snakke om, bryder de sig ikke om. – Nej, men du er rigtig begyndt at komme sammen med de unge, Karen, skal jeg love for, både pigerne og – karlene.«

Karen blev rød i hovedet og smilede forlegent. »Du skulle lade være med at drille på sådan en festdag,« sagde hun.

»Ja, det har du ret i. Det er jo også Dorthé, vi skal tænke på i dag – og ønske for, at hun må blive mere rask.

Og når hun bliver lidt ældre, skal hun på højskole. Det er noget for hende.«

»Skal Karen ikke først på højskole?« spurgte Dorthe.

»Tror du, vi kan undvære hende? Hun er jo den dygtigste af os. Det er jo i forsommeren, hvor der er allermest at bestille, at pigerne er på højskole. Måske kan hun heller ikke undvære os – og andre af sine venner. Ja, men jeg driller ikke, Karen!«

Hans havde ret i, at Karen kom meget sammen med de unge i Vidersted. De kunne allesammen godt lide hende, og hun forstod at more sig sammen med dem. Det var også rigtigt, at hun var blevet særlig gode venner med en af de unge karle. Han hed Niels Møller og var snedkersvend. Samværet med ham og de andre unge – om sommeren i lune aftener ude, om vinteren hjemme eller i forsamlingshuset – tilfredsstillede hende helt, og hun kunne ikke godt tænke sig at undvære det bare for en kort tid. Men hun blev samtidig ved med at gå lige stærkt op i livet og arbejdet derhjemme.

Da Dorthe var blevet 19 år, kunne hun ikke vente længere med at komme på højskole. Hun længtes så inderligt efter det, men der var også en anden grund til, at hendes højskoleophold blev fremskyndet: hun kunne ikke undværes hjemme, når Karen var blevet gift, og det skulle gerne ske snart.

Dorthe tog på en højskole på Fyn. Alene rejsen dertil var en stor og mærkelig oplevelse for hende. Hun havde aldrig rejst med toget før og aldrig været længere hjemmefra end i Ribe. Nu fór hun af sted med en utrolig fart ud i den store verden. Der var god plads i kupeen, så hun satte sig ved vinduet og kikkede hele tiden ud. Sikke et mærkeligt landskab med høje bakker, da hun kom i nærheden af Kolding! Og Fyn! Hvor var der frodigt og kønt! Det var 3. maj, så skovene var endnu mørke med en an-

tydning af grønt. Da højskolens elevflok en halv snes dage efter skolens begyndelse var på tur i skoven, blev hun helt overvældet: aldrig havde hun troet, der var så kønt i Danmark.

Dog var indtrykket af naturen svagt sammenlignet med det, hun modtog i skoletimerne og især i foredragstimerne. Det svarede netop til, hvad hun havde ventet. Den verden, som hun dunkelt kendte i sit indre, og som var kaldt frem gennem Hans', degnens og præstens fortælling, blev på højskolen helt virkelig for hende. Den blev endnu skønnere end før, og hun blev fastere besluttet på at ville leve i den.

De savnede hende meget hjemme, men til erstatning fik de hendes breve, som strømmede over med lovprisning af højskolelivet, og da hun kom hjem igen, strålede hun af højskoleoplevelserne. Hun var blevet livligere og fortalte og fortalte. Men hun opdagede, at det allerbedste middel til at forplante højskolen til de to søskende var sangen. Når hun fik højskolesangbogen frem, fandt nogle sange, som Hans og Karen kunne i forvejen, eller lærte dem nye, da oplevede de tre søskende samværet endnu rigere end før. Der var kommet en ny og dyb tone ind i livet på »Guldagergård«.

Karen og hendes kæreste, Niels, holdt bryllup. Hans og Dorthe glædede sig sammen med dem både ved brylluppet, som pastor Lund gjorde festlig både i kirken og i hjemmet, og senere hen. Karen havde fået en god mand, og de to fik et pænt hjem i hans fars og mors gård, som var stor nok til to familier. Men tomt blev der efter hende på samme måde, som da Dorthe rejste hjemmefra. Heldigvis havde Hans delvis fået kræfterne tilbage, og Dorthe tog fat med et mod som aldrig før, så de to kunne nogenlunde overkomme arbejdet, om end de måtte indrømme, at gården blev passet knap så godt, som da Karen var hjemme, og da Hans var helt rask.

NYE HJEM – OG NYE BØRN

Dorthe gjorde alt, hvad hun kunne, for at holde fast på, hvad hun havde modtaget på højskolen. Men det var slet ikke let. Højskolens verden og den verden, hun kendte i Vidersted og nu igen var vendt tilbage til, var så forskellige. Ingen andre havde været på højskole. Hun manglede nogen – eller bare én – at snakke med om alt det nye, som på en måde ikke var så nyt for hende. Ganske vist havde hun Hans – og han var god at snakke med – men hun ville gerne dele det, der levede så stærkt i hende, med nogle jævnaldrende. Hun begyndte at gå mere med til de unges sammenkomster og var glad for det, men hun fandt ingen, hun kunne snakke fortroligt med.

Hun lagde mærke til, at der var enkelte andre, som også holdt sig lidt tilbage eller for sig selv. Det gjorde bl. a. en karl, der hed Andreas. Han var tjenestekarl hos Benneds, så Dorthe så ham tit og snakkede en gang imellem med ham under arbejdet i marken. Han var flink til at give Hans en hjælpende hånd, hvis der var et eller andet, han ikke kunne magte alene, og som Dorthe heller ikke havde kræfter til. Den unge karl var fra en landsby på den anden side af Ribe, men havde familie i Vidersted. Han var nemlig søn af Truels' broder, der var træskomand og havde måttet nøjes med en meget lille del af arven fra den store, gode gård, »Abildgård«, mens Truels fik både den og næsten alle pengene. Folk i Vidersted mente, at Truels ved den lejlighed havde båret sig forkert ad, og de vidste, at han heller ikke siden havde hjulpet sin broder eller sine tre søstre, som havde fået endnu mindre i arv end Andreas' far. De var alle tre gift og boede i Vidersted.

Andreas var lidt stille af væsen, og han dansede ikke,

men Dorthe kunne lide ham, alene fordi hans far havde lidt uret af Truels, og hun ville gerne snakke med ham – selv om han ikke havde været på højskole. Hun lagde mærke til, at han sang godt og sang kraftigt med ved møderne i forsamlingshuset.

Det skete også, at Dorthe og Andreas traf hinanden hos Karen, hvor Dorthe smuttede ind så tit, hun havde en lejlighed til det. Efterhånden blev det endda tiere, og det var Andreas ikke uden skyld i. Enhver kunne se, hvor det bar hen med de to, mente Karen.

Alligevel gik Dorthe med tanker, som ingen kendte. Hun kunne ikke slippe den tanke, at hun snart skulle dø. De ubehagelige sygdomstegn mærkede hun stadig, og hun syntes endda, at hun lettere blev forpustet, end da hun var barn. Dertil kom, at hun på højskolen havde fået at vide, at den sygdom, som hendes far og mor og de små søskende var døde af, og som man på højskolen kaldte tuberkulose, var smitsom. Det havde ingen i familien tænkt på før. Men siden Dorthe var kommet hjem fra højskolen, havde hun indført den skik, at hun havde sin egen kop, gaffel, kniv osv. Hans smilte ad det, for han troede, det skyldtes en fornem grille, som hun havde fået på højskolen. Men Dorthe smilede slet ikke. Bag ved den mere livlige væremåde, hun havde fået, og neden under den glæde, der fyldte hende, lå der et stille tungsind. Hun drømte stadig om en stor lykke, som livet ville skænke hende, men hun turde slet ikke tro på den. Hun knyttede drømmen om lykke til et ægteskab, men sagde alligevel hele tiden til sig selv: du må ikke gifte dig, for du vil komme til at smitte både din mand og dine børn. Dertil kommer, at du er så svag, at du ikke kan magte at være husmoder på en ejendom og da slet ikke på et husmandssted, hvor konen skal hjælpe meget til i marken og stalden. Og andet end en mindre

ejendom eller et husmandssted kunne Andreas aldrig få råd til at købe.

Så var der for resten også Hans at tage hensyn til. Hvordan skulle han klare sig, hvis også den mindste søster flyttede fra ham?

Dorthe havde ikke fået det lettere efter højskoleopholdet. Hun havde fået så meget og så mange at tage hensyn til. Hun søgte mere og mere ned til bækken, ja, sad der aften efter aften denne sommer og gjorde sig alvorlige tanker. Hun bestemte sig til at undgå at møde Andreas, så han kunne få det indtryk, at hun var blevet træt af hans selskab. Hendes samvittighed forlangte det af hende, hvor nødtigt hun end ville svække og måske helt miste forbindelsen med ham.

Som hun en aften sad alene ved bækken, kom Andreas. Han plejede ikke at komme uindbudt på besøg.

Da han havde sagt goddag og var kommet med de sædvanlige bemærkninger om vejret, sagde han:

»Ja, det er ikke Hans, jeg vil besøge i aften, men det er dig, jeg gerne vil snakke med, snakke alvorligt med. Du kan vist godt tænke dig, hvad jeg vil snakke om – eller spørge dig om. Vi må have det på det rene mellem os. Jeg troede i vinter, at du brød dig om mig – – men nu – –«

Da han ikke kom videre, sagde Dorthe:

»Ja, jeg kan da også godt lide dig, Andreas, men jeg har bestemt mig til at blive hos Hans. Han kan ikke så godt undvære mig, og han kender mig – og min hoste og mavepine. Han ved, hvor lidt jeg kan holde til. Den, der bliver gift med mig, får en ringe hjælp – – og min sygdom er meget værre, end du tror.«

Hun kunne ikke få sagt det om smitten, som hun havde tænkt, hun ville.

Andreas blev ikke skuffet, men glad ved, hvad hun sag-

de, for han forstod, at når hun havde søgt at undgå ham, var det ikke, fordi hun holdt mindre af ham nu end før. Hun så da også så mildt til ham med disse ærlige øjne, som var det allerkønneste ved hende. Hendes ansigt var ikke just velformet, men det varme blik, hun havde, trængte lige ind i hans hjerte.

Da han så satte sig ved siden af hende på bækkens kant og forsigtigt lagde armen om hende, prøvede hun ikke at hindre det. Hun kunne ikke overvinde sig selv til det, men lagde sit hoved mod hans skulder, og der trillede et par tårer ned på hans ærme.

»Jeg skal aldrig forlange mere af dig, end du kan holde til,« sagde han ganske stille.

Lidt efter fulgtes de ad ind til Hans og fortalte ham, at han blev nødt til inden alt for længe at se sig om efter en ny husholderske.

Hans blev ikke særlig overrasket, dog afviste han tanken om en ny husbestyrerinde. Han ville ikke have en fremmed kvinde til at afløse Karen og Dorthe, forsikrede han. Så ville han meget hellere klare sig selv.

Næste sommer blev Dorthe og Andreas gift. For at undgå udgifter for Hans og sig selv holdt de ingen bryllupsgilde. Hans lod nogle ord falde om, at de såmænd godt kunne blive på »Guldagergård«, for han trængte snart til en afløser, og han kunne lide, at det blev Truels' brodersøn, der overtog gården – selv om han var nok så fattig – og ikke Truels selv. Men de unge syntes ikke, de kunne tage imod det tilbud. Andreas havde sparet en god skilling sammen, så de kunne købe en lille ejendom, og de fandt en passende et stykke øst for Ribe. Der var lidt eng til, som gik ned til Ribe å. Resten af jorden var dårlig, og bygningerne var gamle og små. Men de nygiftes fordringer til det ydre var ikke store. Dorthe følte, hun ejede en indre rigdom, som hun ville prøve at give Andreas del i.

På den måde håbede hun, at det kunne forsvares, at hun gik ind i et ægteskab – den korte tid, hun havde at leve i.

– – Der var udgået to nye hjem fra »Guldagergård«, men det gamle hjem blev inden længe næsten også nyt. Hans holdt stejlt fast ved, at han ville være ene på gården og ingen fremmed kvinde have ind. Men Karen havde en anden mening om den ting, og hendes vilje var ikke mindre fast og stejl. Uden at Hans vidste det, fæstede hun en husbestyrerinde til ham, en lidt ældre pige fra en nabolandsby. Maren hed hun. I nogle år havde hun haft pladser hos velhavende folk i Ribe, og bylivet havde tiltalt hende. Men hun var opvokset ved landbruget, og stor og stærk som hun var, holdt hun sig ikke tilbage fra at hjælpe Hans ved markarbejdet. Blot skulle det helst foregå på hendes måde både i marken, i stuerne og i hele husførelsen. Hans mukkede en del, men fandt sig i det, for Maren var dygtig, og i grunden kunne han godt lide hendes selvstændighed og evne til med en rask bemærkning at sætte sin vilje igennem.

Sådan gik det et års tid. Da begyndte Maren at lade nogle ord falde om, at hun tænkte på at flytte.

»Dette her fører ikke til noget,« bemærkede hun en dag til Karen, som godt kunne lide den friske Maren. Karen smilede ved sig selv. Hun forstod nok meningen og op søgte straks sin broder.

»Du må endelig ikke lade Maren rejse. Det bliver ikke let at få så dygtig en pige igen. Så pænt som hun holder det hele. Og nu er du vel ved at vænne dig til hendes måde at tage tingene på?«

Han smilede sit kærlige storebrorsmil:

»Jeg syntes bedre om din måde, Karen.«

Siden Hans var blevet svagelig, havde han ladet Karen råde i mange tilfælde, og han gik ind på at træffe aftale med Maren om at blive, i det mindste et år endnu. Maren

lagde mærke til ordene »i det mindste« og var villig til at fortsætte.

I det følgende år tog hun sig endnu mere af alting. Hun ordnede Hans' tøj, og hun bestemte alt angående maden, og den forstod hun sig på. Tit fik de retter, som Hans ikke kendte, men de smagte godt. Venlig var hun også og god til at få Hans i humør ved spøgefulde bemærkninger. Han var blevet tavs og indesluttet, da søstrene flyttede hjemmefra.

Som månederne gik, forsonede han sig med Marens noget grove og mandfolkeagtige væsen, og han måtte give Karen ret i, at det kunne blive svært at finde hendes lige i dygtighed. Hun lagde heller ikke skjul på, hvordan han kunne beholde hende.

»Hvis det var ens eget, så ville man have anderledes lyst til at arbejde,« kunne hun sige. Og det måtte han give hende ret i. Efter nærmere overvejelse tog han da beslutningen om at give hende denne »lyst«, men han havde svært ved at få de afgørende ord sagt.

De var kommet til at omgås hinanden på en ret fortrolig måde, og en dag, da hun – som flere gange før – havde fået sin vilje sat igennem angående arbejdsmåden, sagde han:

»Du kunne måske lide at komme til at råde på sådan en gård – at blive gårdmandskone, mener jeg?«

Det svarede hun ikke på, men lo bare på sin støjende måde.

Samme aften sad de som sædvanlig og holdt aftensæde sammen. Hun havde sat en forfriskning frem til dem i et par glas. Det var et af hendes nye påfund eller skikke, som hun havde lært i Ribe, at skænke et glas hyldebærsaft eller anrette frugtdessert i stedet for byggrød, som var almindelig på landet. Hun snakkede livligt op, og i samtalens løb bemærkede hun:

»Du sagde noget ude i marken i dag om at blive kone på en gård. Det kunne jeg netop have lyst til.« Hun betragtede ham nøje – om han havde sit underfundige glimt i øjet. Var det tilfældet, vidste man aldrig, hvor man havde ham. Men han så nærmest forlegen ud, da han sagde:

»Kunne du så også have lyst til at få mig med oven i købet – sammen med gården?«

Hun lyste op i et stort, sejrstolt smil.

»Ja, det kan du tro, jeg kunne – din gamle filur!« Hun havde sat sig på bænken ved siden af ham og lænede sig nu kælent ind til ham. »Og lad os så bare få den sag ordnet, jo før jo bedre. Vi har jo ingenting at vente på i vor alder.« Hun gav ham et smækkys, som gjorde ham ganske forskrækket og undselig.

I de følgende dage tog Maren alle forberedelserne i sin hånd, og få måneder efter stod brylluppet på »Guldagergård«. Karen glædede sig over det og hjalp til med det hele.

Dorthe havde derimod en del betæneligheder. Hans og Maren var så forskellige, syntes hun. Ganske vist kunne de enes om en vis lystighed, men hos Hans var der alvor og tænkksomhed bagved. Og fromhed og mildhed – og glæde ved alt levende. Hos Maren var der ikke noget af alt dette, næsten kun beregning og dygtighed samt hendes fornemme nykker og lyst til at efterligne byfruerne. Hvordan ville hun være som mor? Dorthe kunne ikke tænke sig hende pusle om et nyfødt barn.

Men da der et års tid efter fødtes en lille pige i det gamle hjem i Vidersted, og Dorthe så sin storebrors og hans kones overstrømmende glæde, glemte hun sine betæneligheder og glædede sig også. Hun og hendes mand havde svært ved at komme hjemmefra og overkomme den lange køretur på to mil fra deres hjem til »Guldagergård«, så da

de endelig kom for at se den nyfødte pige, var hun allerede døbt. Mette hed hun.

Dorthe følte sig næsten som en fremmed, når hun kom på besøg i det gamle hjem. Der var vendt op og ned på alting, efter at Maren var rykket ind. Nogle af møblerne havde kun kasseret, og de nyanskaffede så fremmede ud i de gamle omgivelser, købstadsagtige som de var. En af stuerne blev ikke brugt, fordi Maren fandt den for fin til det. Den var kun til at vise frem. Maren optrådte vældig sikker, og alt var rent og pænt. Den lille Mette lå så nydelig med fint sengetøj i sin vugge. Dorthe havde sin første-fødte – en søn – med, men hun måtte indrømme over for sig selv, at hans tøj tog sig simpelt ud sammenlignet med Mettes.

Maren snakkede meget og forklarede, hvilke planer de havde angående driften af gården. I 1880'erne var der kommet nye driftsmetoder frem, bl. a. med større besætninger af køer og svin. Maren udmalede det fordelagtige ved den slags ting. Andreas lyttede høfligt og interesseret, mens Dorthe sad og betragtede Hans, der hele tiden kredede om Mette, dikkede og kildede hende og gjorde grimasser for at få hende til at smile. Lykkedes det, så han henrykt ud og blinkede til Dorthe. Lige meget hvad Maren bragte på bane under samtalen, så vendte han tilbage til Mette og fortalte om hende, mens hans ansigt strålede af stolthed og lykke.

Da Dorthe kørte hjem sammen med sin mand, var hun vemodig stemt, men hun var beroliget med hensyn til Hans. Selv om han måske ikke fuldt ud havde fået erstatning for sine søstre i sin kone, så havde han fået det rigeligt i den lille datter. Hun snakkede med Andreas om, at det også så ud til at gå godt med økonomien, sådan som de havde købt ind til stuerne og køkkenet, men Andreas så nu ikke så lyst på den side af livet i »Guldagergård«.

Marens fremtidsplaner angående landbruget rystede han på hovedet af.

»Lad os håbe, det kan gå for dem – og så se tiden an,« sagde han blot.

Der var god tid til at tænke og sammenligne under den lange køretur. De få gange, de havde været på besøg i Vidersted siden deres bryllup, havde Dorthé været nær ved at græde, når de kom tilbage til deres eget. Det tog sig endnu mere fattigt og tarveligt ud altsammen, når de havde set de kønne stuer og den gode stald hos Hans og måske også hos Karen, som var flyttet rigtigt ind i sine svigerforældres stuer, mens de gamle var gået på aftægt. Karens mand havde overtaget gårdens drift. Hendes førstefødte, en pige, var død, men nu havde hun en rask lille dreng.

Det var synd for Andreas, som var så god ved hende, men Dorthé kunne ikke gøre for, at hun længtes forfærdeligt efter Hans og Karen og efter alting derhjemme i Vidersted, efter stuerne og haven og bækken og markerne og dyrene – ja, også efter havet og den vide udsigt fra stuevinduerne over engene. Hun længtes også efter og savnede det nye, som var begyndt at komme frem i Vidersted, møderne i forsamlingshuset og den slags, som mindede hende om højskolen. Hun savnede allermest at sidde i den kendte kirke sammen med Hans og Karen og alle de andre, som hun kendte, synge salmerne og høre den gode præst, pastor Lunds prædiken – ja, og så efter gudstjenesten at stå ved gravene bag kirken.

Der, hvor de nu boede, var der ingenting at deltage i. Møder kendte de slet ikke, kun gilder med kortspil og drikkeri. Det unge ægtepar kedede sig, når de enkelte gange var med, især Dorthé. Hun kunne ikke engang få skaffet sig bøger fra et bibliotek, og der kunne ikke blive råd til at købe nogen. Hun havde fået fat i en bog med små opbyggelige stykker, som Andreas godt ville høre hende

læse op af om aftenen. Han havde jo ikke været på højskole, så det, hun havde mødt der, var det svært for hende at dele med ham. Skylden var ikke hans, men hun syntes, det var ved at blive hende selv mere fjernt. Kun hvis hun og Andreas en søndag fik besøg af et bestemt ægtepar, som hun vidste gerne ville synge, tog hun højskolesangbogen frem, og de sang et par sange. Det gjorde højskolens verden levende for hende igen.

Andreas og Dorthe havde desuden så travlt, at der ikke blev tid til andet end arbejde. Især sled han fra tidlig morgen til sen aften. Hun havde ikke kræfter til at hjælpe ham ret meget i marken. Den tanke kom af og til frem hos hende, at hun skulle have haft en mand, der ikke var bonde, men måske lærer eller præst. Men på højskolen var det netop blevet sagt, at det vigtigste i livet, det indre, åndelige liv, kunne man have med i dagligdagen og under arbejdet. Det ville hun se at lære. – Nu havde hun tilmed sin lille dreng at leve for.

Sådanne tanker sad Dorthe med, når de kørte hjem fra besøg i Vidersted. Hun lod også tankerne gå til Gud, først og fremmest med tak for at hun levede trods alle spådomme om en tidlig død og hendes egen frygt for den onde sygdom. Angsten for at smitte havde hun stadig. Hun vågede nøje over, at ikke Andreas eller drengen fik tallerkener, kopper eller gafler, som hun selv brugte.

Selv om besøgene i Vidersted gjorde hende tung i sindet, kunne hun ikke undvære dem. Hun vidste også, at hendes søskende glædede sig over dem. Maren vel også på sin måde, mest for at få lejlighed til at vise alt frem. Dorthe og Hans søgte at få en samtale på tomandshånd. De forstod hinanden, og der var ingen, som bedre kunne trøste hende end han. Han havde bevaret sin evne til at vise hende glæderne i livet.

Ikke mindst da Dorthe og Andreas nogle år efter dren-

gens fødsel fik en lille pige, var Hans utrættelig til at pege på den lykke, de ejede i deres børn. Han og Maren fik kun den ene datter, hvis helbred desværre tidligt viste sig at være skrøbeligt.

»Du skal takke Vorherre for dine børn hver eneste dag,« gentog Hans flere gange, da Maren og han besøgte Dorthe og Andreas i anledning af pigens dåb. De to søskende gik en lang tur sammen. »Og du skal takke ham for din mand og for dit hjem. Du skal takke for, at solen skinner – og den skinner lige så meget her som i Vidersted. Fuglene synger lige så kønt, jeg tror næsten blomsterne i jeres enge nede ved Ribe å er kønnere end dem i engene derhjemme. Og der er én ting, der er bedre her: du kan se domkirkens tårn. Det kan vi ikke hjemme.

Hans holdt ikke op med at lovprise alle de goder og glæder, Dorthe skulle lægge mærke til, skønne på og takke for, før hendes ansigt lyste op, og det milde smil kom frem.

Men kort tid efter blev der stor sorg i Andreas' og Dorthes hjem. Deres lille pige døde. Lægen forsikrede, at årsagen ikke var tuberkulose, men Dorthe troede ham ikke. En dreng, der blev født en tid efter, trivedes godt, og deres sidste barn, en pige, der kom til at hedde Mette ligesom kusinen i Vidersted, var også sund og rask, om end lille og spinkel, som Dorthe var, mens hun var barn.

Da denne sidstfødte var et års tid gammel, og hjemmets ældste søn – Anton hed han – var 15 år, blev familien forøget med en jævnaldrende plejesøn. Det var det ældste af Karens børn. I hendes hjem var der vokset fire børn op, først tre sønner, sidst en pige. Hendes dygtige mand, der foruden at være snedker også var blevet gårdmand og endda sognerådsformand, havde givet familien gode økonomiske kår, og tilsyneladende var husmoderen den sundeste af dem alle, ligesom hun også var den gladeste. Så

blev hun pludselig syg, ramt af slægtens sygdom, den »galoperende Svindsot«, som denne form for tuberkulose blev kaldt, og døde efter få ugers sygdom. Sorgen og savnet hvilede tungt på hjemmet og hendes søskende; og sygdommens smittefarlighed viste sig her: inden et år var gået, døde Karens mand. – Derefter blev hjemmet opløst. De tre drenge omkring konfirmationsalderen og den noget mindre pige mente ikke at kunne klare sig selv, de blev fordelt mellem familien. Dorthé og Andreas fik den ældste søn, Hans og Maren den næstældste.

De to dygtige drenges arbejdskraft blev udnyttet godt begge steder. Hos Dorthé blev den nye dreng somme tider sat til at se efter lille Mette, og Anton, der var konfirmeret, kom ud at tjene. Der var brug for hans løn i hjemmets husholdning, og når Karens dreng hjalp til, kunne Andreas nok overkomme arbejdet, selv om ejendommen med den sandede jord og de lave engstrækninger var besværlig at dyrke. Det var vestenstormen, der voldte besvær. Hvis den blev hård og kom om foråret, når roerne – som Andreas havde en hel del af – lige var kommet op eller netop tynnet ud, så kunne sandflugten ødelægge dem helt. Vestenstormen kunne også presse vandet fra havet ind i Ribe å, så engene blev oversvømmet og græsset ødelagt. Skete det i eftersommeren, når høet var slået, måtte Andreas i huj og hast have det bjerget op på de højereliggende marker. Da måtte alle i arbejde, selv mor.

Det var ellers kun lidt markarbejde, Dorthé magtede, og hun sørgede over, at hun ikke kunne give Andreas en bedre hjælp. Til gengæld gav hun sig af hele sin sjæl hen i samværet med mand og børn og allermost med lille Mette. Hun gik i hælene på sin mor, hvor hun end færdedes, og satte Dorthé sig i køkkenstolen for at hvile og læse, anbragte Mette sig i vindueskarmen ganske tæt ved. Så vankede der den eneste lækkerbidsken, der var råd til: et

stegt æble. Når Dorthe havde læst avisen, fik Mette lov til at gå hen med den til nabokonen, hvis hund hun derefter legede med et stykke tid.

Sådan var de glæder, det lille, fattige hjem kunne give børnene. Men én glæde overgik alle: når storebror Anton kom hjem på besøg. Da stillede Mette og Klemmen, som den mindre broder hed, sig i lang tid i forvejen op ude ved husets gavl og ventede. For Dorthe var forventningen og glæden ikke mindre, selv om hun ikke viste den så tydeligt. Men denne form for glæde varede kun nogle få år.

Da Anton en dag kom hjem, sagde han:

»I slider og slæber, men hvad får I ud af det? I kommer ikke videre. Ejendommen er for lille, og jorden er for dårlig. Bygningerne kan I ikke være tjent med ret længe. Der skal en større besætning til nu om stunder, men der er jo ikke plads i stalden til at udvide den. Der skal produceres smør og flæsk nu. – Og hvad når jeg selv med den løn, jeg får? Selv om jeg holder op med at give jer den, kan jeg aldrig nå at tjene så mange penge, at jeg kan købe en gård. Jeg har bestemt mig til at rejse til Amerika. Der kan der tjenes penge.«

Denne nyhed vakte megen uro og mange bekymringer i hjemmet. Anton fortalte yderligere, at både plejebroderen, som for længst havde taget arbejde andet sted, og hans to brødre tænkte på at rejse over til det store land med de mange muligheder.

Dorthe søgte at overtale ham til at blive hjemme. Hun kunne slet ikke blive fortrolig med at skulle undvære sin store dreng og var villig til at give afkald på de goder, som penge kan skaffe, blot han ville opgive udvandringen. Da hun ikke så anden udvej, søgte hun at få Andreas til at bede sin farbroder, Truels i »Abildgård«, om at låne først dem og siden Anton penge til bedre driftsmuligheder. Det ville Anton dog ikke gå med til, fordi han godt

forstod, hvor ydmygende det ville være for hans far. Han rejste, som han havde besluttet, men lovede sin mor at komme tilbage, når han havde tjent så mange penge, at han kunne købe en gård.

Den lille familie på fire, som blev tilbage, knyttede sig i de følgende år endnu tættere sammen. Ved stor sparsommelighed undgik de at stifte ny gæld, og gennem deres indbyrdes kærlighed og Dorthes evne til at give de andre del i de indre værdier, hun selv levede med, følte de sig nogenlunde tilfredse. Det gjaldt dog ikke helt for Dorthes vedkommende. Hendes hjemve var ikke overvundet.

DORTHE FLYTTER HJEM

Med det nye århundrede kom der bedre tider for de danske bønder. De nye markredskaber var i stand til at bearbejde jorden grundigere, og ved brug af kunstgødning blev der avlet mere. Alle avlede roer som vinterfoder til kreaturerne, og de større kornafgrøder blev enten fodret op eller byttet for kraftfoder hos kornhandlerne. Sådan producerede man smør og flæsk, som Anton sagde. Han ville have sin far til at bruge de nye dyrkningsmetoder, men Andreas var forsigtig. Han var en slider, men ikke nogen foregangsmand. Hans marker og bygninger var heller ikke egnede til udvidelser af bedriften.

Maren var med på det nye inden for landbruget, men Hans holdt igen med forandringerne, så der skete ikke store fremskridt på »Guldagergård«. De bedre priser på det, der solgtes, var lettest at se på Marens kostbare vanner. Hun tog med dagvognen til Ribe for at købe ind og besøge sine bekendte, som hun til gengæld holdt gilder for i sit hjem. Hun købte en cykel og kørte på den rundt på visitter eller til havet, hvor hun badede, hvilket dengang var omtrent ukendt blandt bønder. Hun købte et orgel og tog undervisning i at spille på det. Hvad hun lærte, lod hun gå videre til Mette. Hans ville gerne høre dem spille, men var det ikke noget, som kun passede sig for bydamer og proprietærfruer?

Maren tabte lysten til at arbejde i marken og stalden. Fingrene blev stive af det, så hun ikke kunne spille på orgelet, sagde hun. Og konerne på de store gårde, som hun gerne ville ligne, holdt sig også til arbejdet i stuer og køkken.

Da så Karens dreng kom på gården, fik hun en rimelig undskyldning for at holde op med at hjælpe ude. Men da

han rejste til Amerika, kunne Hans ikke overkomme arbejdet. Helbredet blev dårligere igen, kræfterne tog af, og »Guldagergård« begyndte at få et forsømt udseende. Efterhånden som Mette voksede til, brugte hendes far meget tid på hende. De to blev mere og mere uadskillelige, mere end Maren syntes om. Mette fulgte sin far på markarbejde og sad på grøftkanten og legede med blomsterne, som Hans fortalte hende om og lærte hende at binde kranser af. Det gik ud over arbejdet, og naboerne smilede ved sig selv over, at Hans var blevet »barnepige«. Men de nænnede ikke at skose ham for det. Snarere hjalp de ham, når han blev bagefter med sit arbejde.

Da Mette var enebarn, gjorde hendes forældre, hvad de kunne for at skaffe hende legekammerater derhjemme. De turde i deres store omhu ikke lade hende komme alene ud blandt andre børn, da hun let kom til at fryse og i enhver henseende var sart. Da den tid kom, hun skulle i skole, fik hun lov til at blive hjemme, hvis vejret kunne give den mindste anledning dertil. Sådanne dage blev hendes far meget af tiden inde hos hende, underviste hende og fortalte for hende, ligesom han engang havde fortalt for sine søstre. Ved mange lejligheder inviterede han og Maren jævnaldrende børn til et lille gilde med leg, saftvand og kager. Forældrene tog sig tid til at være sammen med børnene, og de forstod begge to at underholde og more dem. Maren udfoldede en støjende lystighed, og Hans fortalte om dyr, fugle og blomster og viste dem et eller andet, som han havde fundet i marken eller ved stranden.

Når der var is på vandet om vinteren, og byens børn løb på skøjter på de oversvømmede enge, turde Maren og Hans ikke lade Mette lege med på grund af hendes svage helbred. Men erstatning for de andres glæder skulle hun have. Så bar Hans en hel dag mange, mange spande vand

ud på gårdspladsen, som i midten var lavere end omgivelserne. Vandet frøs til is, og Mette havde sin egen glidebane i læ af gårdens bygninger. Men da der kun var huse ved de tre sider, bar Hans kornneg ned fra loftet og stillede dem på rodenden, hvor der manglede læ. Så kunne Mette more sig uden at fryse.

Maren lærte hende at lave mad, især de sjældne retter, og hun købte fint sytøj til hende i Ribe. Hun skulle være lige så dygtig til alle kvindelige sysler som de unge piger i købstaden.

Mette udviklede sig til en yndig og sød, men meget sart pige. Hun var som en drivhusplante, bleg og let modtagelig for forkølelse. Blev hun udsat for kulde eller træk, fik hun smerter i arme og ben.

Hendes kammerater fra barneårene blev stadig inviteret til sammenkomster med kaffedrikning, sang og orgelspil. Maren blev oprømt i de unges selskab.

»Nu skal vi have det livligt,« opfordrede hun med sin kraftige stemme. Hans var også for det meste til stede og hyggede med sine lune bemærkninger. Selskabet lo meget, Maren højest, og sorger og bekymringer var glemt.

Og arbejdet? Hans magtede det ikke mere. Da der ikke var andre end ham til det, blev det ikke gjort, i alt fald ikke omhyggeligt og grundigt, og gården forfaldt. Hans forstod det og sørgede over det. Det var jo den gård, han havde kæmpet for at beholde. Det var den jord, hvor han og Karen, ja og Dorthe, så godt som hun nu kunne, havde slidt som børn og unge, den gård og den jord, som Gud ved det store guldfund havde givet dem. Og nu – nu lod han den forfalde! Var det da livets uafvendelige lov, at det måtte ende med et nederlag? spurgte han sig selv. Han havde læst i en bog om vikingetiden, at man på den tid formede ordene: »Sejrløse falde, kæmper alle«.

Hvordan kunne det blive muligt for ham at afværge for-

faldet? Han havde ikke råd til at holde hjælp på gården. Det kneb hårdt nok med at betale de faste udgifter og svare enhver sit. Han pintes af tanken om, at han burde følge mere med tiden og drive gården bedre. Men det blev ved tanken, ja, den lammede ham, så han gik mere i stå.

Maren fik ikke at vide, hvor hårdt de sad i det. Hans kunne ikke overvinde sig selv til at røbe det for hende, skønt han godt indså, det kunne være nødvendigt, for hendes husførelse var alt for dyr. – – Til alt det andet kom lægeregningerne. Hans og Mette søgte begge læge og betalte både ham og for medicin.

De blev syge omtrent samtidig. Hans søgte først at skjule det for de andre, at han havde det dårligere. Men over for sig selv måtte han indrømme, at han med sine knap et halvt hundrede år allerede følte sig gammel. Hvem skulle overtage gården, hvis han faldt fra? De unge karle i familien var rejst til Amerika. Og Mette? Han ønskede naturligvis, at hun skulle finde en mand, der kunne overtage »Guldagergård«. Men var hun egentlig opdraget til og egnet til at være bondekone? Der var mange svære spørgsmål for Hans at tumle med.

Når han sad inde sammen med Mette og fortalte for hende eller drøftede alvorlige spørgsmål med den tænksomme og tidligt udviklede pige, følte han sig lykkelig. Når de unge samledes til leg og sang i hjemmet, var han fuld af muntre indfald, som han knap kunne få frem for latter. Men når han gik for sig selv i stald eller mark, kunne han blive så tungsindig, at han syntes, alt var mørke.

Maren kunne han ikke snakke med om det. De var så forskellige, at de ikke kunne forstå hinanden. Hun havde sit at frygte for og søgte stadig mere adspredelse til sig selv og Mette, købte tøj og smykker til datteren, skønt hun ikke brød sig så meget om pynt som moderen.

Det, Maren var bange for, var at miste Mette. Hun var bange for at miste hendes hengivenhed, men hun var også bange for at miste hende i bogstavelig forstand. Hun vidste længe før de to andre, at Mettes sygdom var alvorlig.

Da Mette så fik feber og smerter i leddene, måtte hun holde sengen, og sygdommens alvor kunne ikke skjules. Doktoren sagde, det var gigtfeber.

Der fulgte nogle strenge og forvirrede dage. Naboerne måtte tage sig af Hans' dyr. Han sad dag og nat ved sygesengen, holdt den syges hånd og var rede til at opfylde ethvert af hendes ønsker. Maren kom med mad til dem, men ingen af de to kunne spise noget. Mette kunne kun drikke og lække sig med lidt frugt.

Det varede kun få dage, før hun gled ind i delvis bevidstløshed. Døden var på vej. – – – Mette blev kun 18 år gammel.

Under begravelsen var Maren som stivnet og afviste enhver form for deltagelse. Hans græd. Han havde ikke kræfter til at beherske sig.

I de følgende måneder tog hans kræfter af. Han ville ikke spise den gode mad, som Maren lokkede med, og han udførte kun det allernødvendigste arbejde. Det var først på sommeren, at Mette døde, og der var meget at gøre i marken i den følgende tid, men roerne blev ikke rensat og udtyndet. Høet fik naboerne ham dog i gang med, da de tilbød deres hjælp, men høsten tog de sig omtrent alene af.

Maren passede kørerne og grisene og arbejdede ivrigt med bedriften som i de første år, hun var på gården. Hun ville helst være i stalden og på marken og ikke i stuerne, hvor alt mindede hende om Mette, og hvor hendes mand sad sammensunken og tavs. Når hun tog sig af kørerne, rejste han sig med besvær og stolprede den korte vej til kirkegården, hvor han blev siddende i timevis.

Dorthe og Andreas kom i denne tid på besøg så tit, det lod sig gøre, og de to søskende havde lange samtaler. Hun gav ham hans egne ord tilbage, mindede ham om, hvad han havde sagt til hende, da hun havde brug for trøst og opmuntring. Men det var, som om alle hendes ord prellede af mod et panser af tungsind. Hun forstod, at sorgen over Mettes død overskyggede og skjulte alt det, som han før havde kunnet glæde sig over og takke for.

Han sagde det også selv:

»Havde vi dog bare haft flere børn eller blot ét mere, sådan som du havde, da din pige døde. Men jeg havde kun hende – kun hende. Nu da hun er borte, har jeg ingen og intet at leve for. Alt er dødt og tomt – tomt – tomt. Alt er død med hende. Jeg kan ikke engang høre fuglene synge mere, og jeg kan ikke se blomsterne. Eller jeg vil ikke. Jeg kan ikke se, at solen skinner; og jeg er lige glad med, om den gør det eller ej. Jeg bryder mig heller ikke om at være sammen med andre mennesker – de pjanker og snakker om ingenting. Dorthe, jeg bryder mig ikke om at leve mere. – – Jeg *vil* ikke leve mere.«

Dorthe så forskrækket på ham:

»Sådan må du ikke sige, Hans. Det er der ingen, der må. Vorherre har sikkert stadig noget godt til dig, og det han har begyndt på, det mislykkes ikke. Du har vel fars og mors prædikenbog endnu – og læser i den?«

»Ja, jeg læser i den hver dag – og i Bibelen. Og jeg bad så meget til Gud, da Mette var syg. – Siden hun er død, kniber det sådan med at få begyndt igen. Der er så meget, jeg ikke kan forstå. Jeg kan ikke forstå, at det skulle ske – med Mette. At Gud – – –«

Han græd, så han ikke kunne tale. Der lå som en skygge over hans ansigt, men da de havde siddet tavse lidt, lystede det op i et smil, og han sagde:

»Lille Dorthe – det bliver nok godt og til at forstå, når jeg først kommer op i Himlen til Ham selv. Det er jo bare det, jeg vil. Må jeg ikke godt længes efter det? Jeg kan ikke længere se glæderne i naturen eller i menneskers verden. Jeg vil nu ind i Guds verden.«

Lidt efter sagde Dorthe:

»Du må ikke glemme, at du er gift – med Mettes mor. Og gården, Hans, glem ikke den. Du må også leve for gårdens skyld.«

Mørket lagde sig igen over hans ansigt, og hele hans skikkelse sank sammen:

»Jeg har nu aldrig levet for gårdens skyld,« hviskede han med brudt stemme, »men for noget andet, noget højere. Jeg har godt nok stridt for, at vi kunne beholde gården, men nu kan jeg ikke mere. – – Jo! Jeg kan alligevel, på en måde. Jeg har stridt for at bevare den i vor slægt. Det kan jeg endnu. Du skal have den, Dorthe, du og Andreas. Jeg skammer mig over, at jeg har passet den så dårligt i den sidste tid. Nu skal I have den. Andreas skal nok få sat skik på det hele igen. Han er dygtig – ligesom sin farbror – og I kan passe på pengene. Det blev ikke Truels, der fik fingre i »Guldagergård«, og han skal heller ikke få det. Det skal være en søn af den broder, som han lod leve i fattigdom, der får den. I har børn, der kan hjælpe jer, og som kan overtage gården efter jer. Jo, du skal hjem, Dorthe. At bestemme det bliver min sidste glæde.«

Dorthe var fuldstændig overrumplet og stærkt bevæget. Hun kunne slet ikke fatte, at det var sandt.

»Nej, Hans, nej, nu lader du dit gode hjerte råde og tænker dig ikke om. Det, du der siger, kan ikke lade sig gøre. Du har jo da Maren at tænke på først og fremmest. Hvad skulle hun så?«

»Maren skal flytte til Ribe, det er bedst for hende. Hun

kan slet ikke passe gården. Hvis hun får den, vil hun sætte den og alt, hvad vi ejer, over styr. Så kan det ende med, at Truels får 'Guldagergård' alligevel.«

— — — Da Hans gav Maren besked om den beslutning, han havde truffet angående gården, gik hun næsten fra sans og samling, mistede besindelsen og skældte ham ud med grove ord, som han ikke havde ventet, hun ville bruge. Hun havde slidt og slæbt for ham gennem mange år og havde givet ham et hjem, sagde hun. Som tak blev hun sparket ud af sit eget hus.

Hun fik dog ikke noget ud af sine vrede ord. Hans blev endnu mere sikker på, at han handlede rigtigt, og hans stejlehed kom frem endnu en gang. Jeg kæmper fremdeles for gården, sagde han til sig selv. Han bestemte sig til at gennemføre sin plan med det samme trods Marens voldsomme protest. De to hidtidige ejere og beboere rykkede ud af de tre små stuer i den vestlige ende af stuehuset, nærmest loen og stalden. Dem fik Dorthe og Andreas overladt sammen med køkkenet og et par kamre. Maren og Hans fik indrettet et nyt køkken og beholdt den største part af huset, bl. a. for at Hans kunne undgå at flytte ud af soveværelset. Der ville han dø, sagde han.

»Det kommer ikke til at betyde noget for jer, at I foreløbig har så lidt plads,« sagde han til Dorthe, »for når jeg om kort tid er død, flytter Maren til Ribe, og så får I det hele.«

Efter at Andreas og Dorthe havde overtaget gården – prisen på den bestemte Hans, og den var ikke for høj – blev den tidligere ejer liggende i sengen den meste tid. Han spiste så godt som intet, sygnede hen måned for måned og døde året efter.

Sognet havde igen fået en ny præst, som flittigt besøgte den syge og førte lange samtaler med ham. Han blev den fromme og dybtstående bondes gode ven og holdt en

gribende tale ved begravelsen. Han omtalte den afdødes store ydmyghed, og da hans liv havde været formørket af dødsfald, var han blevet trøstet ved nogle salmelinjer, som præsten citerede:

»Lyksalige lod,
at leve, hvor døden har mistet sin brod,
hvor alt, hvad som blegned, opblomstrer på ny,
hvor alt, hvad der segned, opfarer i sky.«

Præsten sagde, han var kommet til den syge for at trøste, men han var selv blevet opbygget under samtalerne.

Maren blev boende i samme del af huset som hidtil – og fik for øvrigt efter aftale mælk, smør og brændsel fra gården. Hans gentog kort tid før sin død, at hun nok ville flytte til byen, men det gik anderledes. Som en art protest mod sin skæbne og i vrede mod de nye ejere, som hun beskyldte for at have trængt sig ind i hendes hjem og have tiggat sig til gården hos den svækkede Hans, blev hun boende i omtrent et halvt hundrede år og nægtede at overlade noget som helst af sin part af huset til sin svigerinde og svoger. Deres børn blev hun efterhånden venligere imod, og en gang imellem inviterede hun dem sammen med andre børn og unge ind til sig som en adspredelse i sin ensomme tilværelse. Da kom den gamle lystighed frem hos hende.

Dorthe var inderlig lykkelig over at være flyttet hjem, selv om hun kun fik overladt den mindste del af stuehuset og i de følgende år havde en meget lille lejlighed. Hun hyggede med blomster i den lille dagligstue, der vendte mod syd og ud mod haven, som den nye familie næsten helt fik overladt. Bækken rislede stadig lige frisk og hyggelig forbi, og Dorthe prægede med sit milde og fromme sind hjemmet.

Der var blevet oprettet en efterskole i Vidersted. På den blev der ligesom i forsamlingshuset holdt møder og sammenkomster for egnens folk. Heri deltog Dorthe og Andreas med stor glæde, og det samme gjorde deres børn, da de voksede til. Præsten var tit taler ved møderne, og i kirken samlede han mange til gudstjenesterne. Under Hans' sygdom opstod der et nært venskab med præsten, og det betød for Dorthe, at alt fra højskoleopholdet blev levende igen.

Andreas og Klemmen, der ved flytningen var 12 år, måtte arbejde hårdt, som de var vandt til, men på »Guldagergård« var der mulighed for at udnytte de nye landbrugsmetoder, som drengen nu fik sin far med på. Der kom atter orden og skik på bedriften, og økonomien bedredes.

Anton holdt sit løfte og kom hjem fra Amerika, da han havde tjent de nødvendige penge. Han købte en gård og giftede sig. – Karens sønner blev derimod i det store, rige land.

Mette var altid villig til at hjælpe til uden for skoletiden. Hun drev med kørerne, som hendes mor og moster havde gjort det, men Dorthe kunne godt have hendes hjælp behov i huset, da hun fremdeles døjede med sit svage helbred, som hun i øvrigt fandt sig tålmodigt i, taknemlig over, at hun trods alle mørke spådomme havde fået lov til at leve så længe. Hun hostede endnu og blev stadig forpustet. Lægen sagde, det var astma, hun led af, og han forsikrede, at hun aldrig havde haft tuberkulose. Dorthe turde længe ikke tro det og blev ved at have sine egne spiseredskaber for ikke at smitte. Først da Mette blev helt voksen lykkedes det for hende at få sin mor befriet for tvangstanken om den farlige sygdom. Astmaen kunne i øvrigt være farligt nok. Den tog til, og Dorthe døde, da Mette var 19 år gammel.

Hun styrede huset et par år, kom så som sin mor på højskole og traf der den mand, som hun blev gift med. Han var ikke landmand, og Mette og han fik ikke deres hjem i Vidersted.

Andreas beholdt »Guldagergård«, indtil Klemmen blev gift og overtog den. Der blev således den skrøbelige Dorte, som alle ventede ville få en tidlig død, der kom til at føre slægten videre på »Guldagergård«.

-- --

I slægten lever minderne, og sagnet har spundet videre på historien. Den grå farve i hændelsesforløbet, i personernes psyke, karakter og skæbne er forandret til sort og hvid. I denne skildring er sagndannelsen fortsat, og fantasien er taget i brug. Derfor er også navnene opdigtede.

Af håndgribelige minder er desværre den omtalte guldbroche gået tabt, men på Nationalmuseet ligger det store guldfund, og denne bogs forfatter er i besiddelse af en ske, som fortællingens »gamle Mette« har foræret den mor, hvis død omtales på første side.

Samme Mettes »forsyn«, der varslede om krig og brand, synes langtrækkende. For godt en snes år siden brændte »Guldagergård« for anden gang, hvorved flere gamle ting af slægtens arvegods gik tabt, bl. a. det som fandtes i Marens lejlighed. Hun levede da endnu som en ældgammel kvinde, og hun havde for skik at bære asken fra kakkelovnen og komfuret ud på møddingen. Man har før set, at en gnist fra en sådan aske har fænget i et stråtag. Brandårsagen blev ikke opklaret. Maren flyttede endelig til Ribe.

»Guldagergård« blev også denne gang bygget op, og livet fortsætter, endnu risler bækken langs haven – og munder ud i havet.

--- Slægt følger slægt og løber ud i tidens hav.

PEDER BUKH

GULDAGERGÅRD

Tre søskendeskabner

Vi er i Sønderjylland i tiden efter krigen i 1864, krigen som havde til følge, at store danske landområder kom under tysk herredømme. En sygdom, som man dengang kaldte tæring hærgede voldsomt, som følge af ukendskab til dens smittefare.

Også familien, som der berettes om i denne bog, fik denne forfærdelige sygdom at føle. Forældrene og 2 børn døde efterladende 3 mindreårige børn. Hans, den ældste af de overlevende børn, kæmper stædigt for at han, sammen med sine to mindre søskende, kan få lov til at blive boende på fødegården. Hans vil drive landbruget videre, sådan som hans far havde gjort det. Men der var dem i sognet, som mente at dette var uforsvarligt, bl.a. Truels, som var sogneforstander og børnenes formynder. Men Hans ville ikke give op.

Men uheldet er ude for børnene. Gården brænder, og det hele synes håbløst. Men Hans kæmper videre. Trods modgang er han fast besluttet på, at gården skal bygges op igen. Og hjælpen hertil kommer fra en hel uventet kant.

Kædet ind i fortællingen er træk af det, som optog sindene dengang – grænselandsproblemer, højskoletanken og den folkelige vækkelse, nye og gamle driftsmetoder i landbruget og sociale forhold.

Læs denne slægtsroman, der er bygget på historiske kendsgerninger skildrer søskendesammenhold og pietetsfølelse mod den fædrene arv.